

48402

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ADLİ TIP ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ
ASYB 101 A

**SUÇ İŞLEMİŞ ERGENLER İLE
SUÇ İŞLEMEMİŞ ERGENLERİN
KİŞİLİK YAPILARININ
KARŞILAŞTIRILMASI**

Hazırlayan: Psikolog ŞİRİN DÜVENCİ

Danışman : Prof.Dr.SEDAT ÇÖLOĞLU

İSTANBUL- 1995

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
Giriş	1
I-Suç	4
1- Suçun Tanımı	4
2- Suçluluk Nedir	5
3- Kriminoloji	6
4- Ceza Hukuku ve Suç	6
5- Suçluluğun Tarihçesi	8
6- Suçluluk Kuramları	10
A-Biyolojik Faktörlere Dayanan Kuramlar (Suçlulukta Biyolojik, Fizyolojik ve Kalıtsal Etkenler)	10
B- Sosyolojik Faktörlere Dayanan Kuramlar	17
C- Psikolojik Faktörlere Dayanan Kuramlar	22
7- Adli Psikiyatri Açısından Suçluluk	25
II-KİŞİLİK	32
1- Kişiliğin Tanımı	32
2- Kişiliğin Boyutları (Traits)	34
3- Kişilik Kaynakları ve Gelişim	35
4- Kişiliğin Biyolojik Kaynakları	38
5-Kişiliği Oluşturan Sosyal Etkenler	44
6- Normal ve Anormal Kişilik	51
III- Ergenlik	55
I- Ergenliğin Tanımı	55
2- Ergenlik Çağı Ne Zamandır ?	58

	Sayfa
3- Ergenlik Dönemleri	59
4- Ergenlik Dönemlerinin Sorunları	65
IV- Materyal	70
V- Metod	72
VI- Bulgular ve Değerlendirmeler	82
6.1- Deney Gurubu Bulguları	82
6.2.-Kontrol Gurubu Bulguları	86
6.3- İstatistik Bulguları	91
VII- Tartışma ve Sonuç	107
VIII- Özet	112
Summary	114
Kaynaklar	116

ÖNSÖZ

Bu çalışma İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsünde, Sosyal Bilimler Yüksek Lisans tezi olarak hazırlanmıştır. Bu olanağı veren ve bu çalışmanın gerçekleşmesini sağlayan Sayın Hocam **Prof.Dr. Sevil Atasoy'a**, Adli Tıp Kurumundaki araştırmalarım sırasında yardım ve desteğini gördüğüm Sayın Hocam **Ertaç İlkay'a**, **Psikolog Dr.Bayhan Üge'ye**, **Uzman Psikolog Mutlu Hacıosman'a** ve çalışmam süresince her zaman değerli yardımlarını gördüğüm Sayın Hocam **Prof.Dr.Sedat Çöloğlu'na** teşekkür ederim.

GİRİŞ

İnsan doğumundan ölümüne dek belirli dönemler içinde gelişir, duraklar ve çöker. Çocukluk, gençlik (ergenlik), olgunluk, yaşlılık olarak bilinen bu dönemler birbirinden kesin sınırlarla ayrılmamıştır. Bir evre kendisinden öncekinin etkisi altında oluşur ve bir sonrakini etkiler. Çocukluk ergenliği, ergenlik erişkinliği yaratır. Bu dönemlerin birinden diğerine geçiş, sadece bireyin bedensel durumuyla ilgili olmayıp, ruhsal, toplumsal, ekonomik, kültürel etkenlerin rol oynadığı bir oluşum ve gelişimdir. Her dönem kendine özgü ve belirli bedensel, ruhsal ve toplumsal özellikler taşır (21).

Çocukluk çağını sağlıklı bir şekilde tamamlayan kişi, gençlik çağına problemsiz ve hazırlıklı girecektir. Bu çağ, kendisini, boyutları geniş, ağır, karmaşık ve çözüm bekleyen sorunlarla karşılayacaktır. Bu sorunlar bir taraftan fizyolojik gelişmenin ortaya çıkardığı sıkıntı ve çaresizlikler, diğer taraftan sosyo kültürel ve ekonomik faktörlerin yarattığı psikolojik değişikliklerdir ve kişiliğe etki eder. Bu çağ, gelişim ve değişimlerin hızlı, sürekli olduğu, bu nedenle etki eden faktörlerin karşılıklı etkilenmelerinin de çok taraflı ve baskılı olduğu açık bir çağdır. İşte bu derece duyarlı, devamlı

etki-tepkiye açık olan bu çağdaki davranışlar daha bir anlamlı, karışık ve etkileyicidir (26).

İnsan davranışları, yaşamı sürdürme ve kendini gerçekleştirme eğilimlerinden kaynaklanır. Birey bozulmaya ve yok olmaya karşı direnir, bu amaçla tüm kalıtsal olanaklarını kullanmak ve geliştirmek için çaba harcar. Bu çaba insanda gerek bedensel ve gerekse psikolojik düzeylerde birlikte görülür (16). Fizyolojik dengeleşim vücut işlevlerine ait bir faaliyettir. Bedensel gereksinimler iç organların işlevleriyle ilgili olup beslenme, uyku, dışkılama, koruma ve cinsel fonksiyonlardır. Fizyolojik gereksinimleri tanımlamak daha kolay ve somuttur. Halbuki psikolojik gereksinimler insandan insana değişebildiği gibi, karmaşık ve soyutturlar. Psikolojik dengeleşimin bozulması veya işlevini sürdürememesi kişide birtakım bozukluklar yaratır (11,39).

İnsan, parçası olduğu evrendeki düzeni kendi yaşam sürecinde de arar. Kendi yaşamında düzen ve dengeyi yaratamazsa, içine girdiği yeni durumları ve eylemlerinin sonuçlarını değerlendirmede güçlüğü düşer. Bu konuda toplum kuralları ve yasalar ana yardımcısı olur (42).

Gereksinimler her zaman kolaylıkla giderilemez. Çözüm ararken birey kendi içinden ya da çevresinden gelen (toplumsal, ekonomik vb) engellerle karşılaşır ve zorlanır. Belirli bir amaca ulaşma çabasının sürekli bir

şekilde baskı altında tutulması kişide zorlama yaratır. Bu baskı çevreden gelebileceği gibi içsel de olabilir veya ikisi birlikte ortaya çıkabilir. Kişide beliren bu zorlanma, onun psikolojik işlevlerinde birtakım duygular yaratır. Bireyin engellenmeye karşı geliştirdiği duygu, kızgınlıktır. Kızgınlık duygusu genellikle kişiyi atılım yapmaya ya da saldırgan davranışlara yöneltir. Kızgınlık ve düşmanlık duyguları, iyi yönlere kanalize edilmesi zor duygulardır ve bu duygularla geliştirilen atılım, çoğunlukla toplumun onaylamadığı saldırgan ve yıkıcı davranışlara dönüşebilir; toplum düzeninin hoş karşılamadığı bu tür davranışlar suç, niteliğindeki kriminal davranışlardır (11,16).

Bu durumda hem insanın kendi iç dünyasında denge ve düzen bozulmakta hem de insanlararası ilişkide çözülme, duygu alışverişinde bozulma ortak değer- inanç-amaç ve kavramlarda kargaşa hatta çatışma olmaktadır (8).

Bu çalışmanın amacı, toplumda kargaşaya neden olabilecek "suç" niteliğindeki davranışların kişilik faktörleri ile ilgisi üzerinde durmak, insanoğlunun psişik ve fizyolojik açıdan en karmaşık dönem olan ergenliğin, "suç" eylemine ne denli yakın olduğunu araştırmaktır.

I-SUÇ

1-Suçun Tanımı

Meydan Larousse'da suç, törelere, ahlak kurallarına aykırı davranış; cürüm, bozulan hukuk düzeni sonucu cezalandırılan fiillerdir (24).

Hukuk yönünden suç yasalarda korunması güvence altına alınmış, mevcut toplum kurallarının yıkılmasına ve sarsılmasına yönelmiş fiil ve davranıştır.

Suç, toplum yasalarına yönelmiş saldırgan davranışla başlar, saldırının amaca ulaşmasıyla kesinleşir. Bu nedendir ki, suç, Ceza Hukukunun temelini oluşturan bir kavramdır. Suç işlendiği içindir ki, faille ceza verilir ve suç işlenmemesini sağlamak içindir ki, bir ceza kanunu yapılır (7).

Dönmezer (7)'e göre suç, evrensel, genel bir olaydır. Tarihin en eski devirlerinden itibaren var olmuştur ve ileride de devam edecektir. Suçsuz bir toplum hayalden başka bir şey değildir. İnsanların içinde ihtiraslarla birlikte toplum halinde çeşitli sosyal sınıfların varlığının gerektirdiği sosyal çelişkiler, uyumsuzluklar var oldukça suç da var olacaktır (7).

Herkeste bulunan bencil, amoral, toplumsal değerlere karşı asosyal eğilimlerin bastırılıp bekletilmeyerek fiil halinde gerçekleştirilmesine suç denir (46).

Suçlu bir bireyle, suçlu olmayan birey arasındaki en belirgin fark, suçlu olmayan bireyin "suçluluk dürtülerin" (impulse) kontrol edebilmesi ve toplumsal açıdan zararsız bazı faaliyetlerle onlara çıkış yolları aramasıdır (1).

2-Suçluluk Nedir?

Suçluluk (delinquency), kişiyi toplum halinde yaşayan öteki bireylerin karşısına çıkaran bir çatışmanın ürünüdür. "Suçluluk" bireyle çevresi arasındaki karşılıklı etki ve tepkilerin sonucunda oluşur; bu da bireyde bazı özel kişilik durumlarının oluşmasına neden olur. Suçlu hukuki ya da ahlaki kuralların bozulması olarak tanımlanabilir. Küçük ya da büyük bir sosyal grubun, üyeleri tarafından iyi ve yararlı diye kabul edilmiş bulunan inançların, geleneklerin, adet ve törelerin kurumların dayandıkları kurallara aykırı olarak işlenmiş bulunan anti-sosyal bir davranışa suçluluk adı verilebilir (9).

Öte yandan Lombroso'ya göre "suç" doğum, ölüm gibi doğal bir olaydır. Hatta bitkiler ve hayvanlar aleminde bile vardır. Bir davranış ve töre gelenek ve düşünceleriyle çelişki halinde bulunduğu takdirde suç niteliğini taşır (23).

3-Kriminoloji

Çağımızda, suç ve ceza, suçlunun yeniden topluma kazandırılması suçun engellenmesi gibi konuları inceleyen "kriminoloji (Criminology) adında özel bir bilim dalı gelişmiştir.

Kriminoloji, "suçu sosyal bir fenomen olarak ele alan bilginin bütünü"dür (44). İstenmeyen bir takım hareketler sosyal toplumlarda suç olarak belirlenir. Buna karşın, bazı kimseler bu tür suçları yapmakta ve mevcut davranışlarını sürdürmekte ısrar ederler. Bu durumda toplum bunu cezalandırmak, iyi etme ya da engelleme gibi yollarla tepkide bulunur. İşte bu karşılıklı ilişkiler kriminolojinin ana maddesini oluşturur" (44).

4-Ceza Hukuku ve Suç

Ceza hukuku açısından pozitif normatif bir kavram olan suçun saptanabildiği ve belli sınırlar içinde de ölçülebildiği varsayımından hareket edilir. Ceza hukuku bir yönü ile suç cezalandırma hukukudur (27).

Ceza Kanunumuzda bir suç tarifine rastlamamaktayız. Ancak, toplumun temel yaşam anlayışının ifadesi olan kanunlara ters düşen eylemler suç olarak nitelendirilmektedir (6).

Türk Ceza Kanununun birinci maddesi "Kanunun sarıh olarak suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez. Kanunda yazılı cezalardan başka bir ceza ile de kimse cezalandırılmaz" hükmünü getirmektedir (33). Suçun mevcudiyeti için üç ana unsurun bulunması şarttır (33).

1-Suçun maddi unsuru: Kanunun tarif ettiği ve nitelendirdiği bir hareketin, bir akt'ın mevcudiyeti, bir fiilin bulunması şarttır. Fiili işlemeden evvel failde bir suç işleme fikri belirir. Fikir karar haline gelince kasıt teşekkül eder. Kasdın gerçekleşmesi için gerekli hazırlıklar yapılır ve icraya geçilince de suçun maddi unsuru tamamlanmış olur.

2-Suçun kanuni unsuru: Bu akt'ın bu fiilin kanuna aykırı bir fiil olması mecburiyetidir. Bir fiil işlenmeden önce kanunda gösterilmiş ve müeyyidesi belirtilmiş ise suçtur. Kanunsuz suç olmaz.

3-Suçun manevi unsurunun mevcudiyeti: (kusurluluğun bulunması). Kusurluluk kasıt veya taksir şeklinde olmayabilir ve fail kusuru bulunduğu takdirde mes'ul tutulur. Bir insan, ancak irade sahibi sıfatıyla suç faili olabileceğine göre, kusur, iradenin kanuna aykırı olarak yönelmesidir. Suç karşılığında tayin edilecek "ceza" ise, suç olarak nitelendirilen, toplum düzenini ihlal edici fiillerin önlenmesi ve ihlal edilmiş ise bastırılması için uygulanan müeyyidedir. Bir elem ve

ıstırap mahiyetinde olan cezanın gayesi korkutma-önleme, korkutma-uslandırma ve tasfiye'dir (33).

5-Suçluluğun Tarihçesi

Antik çağda Yunan düşünürü Platon, Kanunlar adlı yapıtında, suçu ruhun bir tür hastalığı olarak düşünmüş ve bunun üç nedeni olduğunu öne sürmüştür. Bunlar, tutkular, haz arama alışkanlığı ve bilgisizliktir. Bu nedenle Platon, suçlunun aydınlatılarak iyi edilmesini öngörmüştür.

Bir başka Yunan düşünürü olan Aristoteles, suçluları toplum düşmanı olarak kabul eder ve onların acımasızca cezalandırılmalarının gerektiğini savunur. Aristoteles, suç işlemenin nedenlerini yoksulluk, devrim gibi toplumsal koşullarda bulur. Bu nedenle bazı yazarlar, Aristoteles'i suç nedenlerini bireyin dışında ve toplumsal çevre değişmelerinde araması açısından "Suç Sosyolojisi"nin kurucu ve öncüsü saymak isterler.

Birçok uzmana göre ise, Hippocrates "Suç Antropolojisi"nin öncüsüdür. Hippocrates, toplumsal koşulların yanı sıra, beden yapısıyla kişilik ve suç arasındaki ilişkileri de görmüş ve ünlü tipolojisini oluşturmuştur.

Ortaçağlarda suç, şeytani bir davranış ve kötü ruhların teşvikiyle ortaya çıkan bir eylem olarak kabul edilmişti. Thomas d'Aquina, suçların çoğunun

kökeninde sosyal ihtirasların yattığını, ancak yoksulluğun suça neden oluşturan bir etken olduğunu da ortaya koymuştur (3,42).

1920-1930'larda ortaya çıkan çağdaş kriminoloji bugünde etkinliğini sürdüren iki ana görüş üzerine kurulmuştur:

1-Freud'un psikoanalitik teorisine göre suç, insanın ilkel içgüdüsel dürtülerinin sonucudur.

2-Sosyolojinin etkisi ile suç, bireyin içinde yaşadığı ortamın sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

Suçluluk kavramları genel olarak iki grupta toplanmaktadır.

1-Bireyi Temel Alan Görüşler: Suçlunun kişilik yapısı, bakış açısı değerleri, hedefleri, ilgi ve ihtiyaçları, dürtüleri gibi özellikleri üzerinde durulmuştur.

2-Ortamı Temel Alan Görüşler: Kişilik merkezci kavramların aksine, suçluluğu kışkırtan, kötü yola teşvik, kötü örnek, aşırı gerginlik gibi uygun olmayan koşullarla açıklarlar.

Tek yönlü açıklamaların suçluluğu açıklamakta birşey kazandırmayacağı aşikardır. İnsanın davranışını, tutum ve düşüncelerini kıymetlendirmek ve değerlendirmek, ancak içinde yaşadıkları ve geliştikleri çevreyi birlikte ele alarak olur (22).

6- Suçluluk Kuramları

A- Biyolojik Faktörlere Dayanan Kuramlar

(Suçlulukta Biyolojik, Fizyolojik ve Kalıtsal Etkenler)

Suçluluk olgusunu araştıran uzmanların bir bölümü kalıtsal, biyolojik ve fizyolojik nedenler üzerinde dururken, diğerleri ruhsal, toplumsal ve yakın çevre etkenlerine ağırlık vermişlerdir.

Çocuk suçluluğunda kalıtımla gelen biyolojik etkenlerin egemen olduğunu ileri süren Lombroso, ilk kez "doğuştan suçluluk" (born criminal) kavramını ortaya atmış ve suçluların bedenlerinde "stigmata" adını verdiği kusurların bulunduğunu varsaymıştır (23).

Çocuğun, anne ve babasından almış olduğu bütün normal özellikler gibi, kalıtsal hastalıklar da genler aracılığıyla anne ve babadan çocuklara geçirilir. Anne ya da babanın genlerinde taşıdıkları bozukluklar doğacak çocukların, hiç değilse bazılarında, çeşitli bedensel ve ruhsal bozuklukların, hastalıkların ortaya çıkmasına yol açabilir. Bunların başında doğuştan olan bedensel sakatlıklar, eksiklikler, özürler, zeka geriliği, zeka geriliğiyle birlikte görülebilen metabolizma bozuklukları, fetal enfeksiyonlar ve epilepsi (sara) gelmektedir (42).

İç salgı bezlerinin faaliyetleri ile saldırganlık ve antisosyal davranış arasında sıkı bir ilişki vardır. Salgı

bezleri, ürettiği hormonlarla kişiliğe etki eder. Çeşitli hayvan çalışmaları ile androjen hormonun etkisiyle erkeklerin daha saldırgan oldukları, kadınlarda ise, sosyal kabul görmeyen davranışları inhibe edici sistemin daha aktif olduğu ileri sürülmüştür. Tiroid hormonu heyecanlılığı ve sinirliliği artırır. Paratiroid hormonu azlığı ise irritabilite ve saldırganlığa sebep olur. Amerika'da Sing Sing cezaevinde yapılan araştırmalarda adam öldürenlerde paratiroid hormonun az olduğu, müessir fiil suçlularında ise çok miktarda adrenalin ve tiroid hormonu, çok az yumurtalık hormonu bulunmuştur (7).

Kandaki kalsiyum azlığının da sinir dokusundaki endüksiyon akımını azaltarak, tahrik edici uyarana karşı düşünmeden ve muhakeme edilmeden suç teşkil eden davranışların ortaya çıkmasına sebep olduğunu ileri süren görüşler de vardır. Ancak yapılan araştırmalar, salgı bezlerinin fonksiyon bozuklukları ile suçluluk arasında geniş ölçüde olumsuz sonuçlar olduğunu ortaya koymuştur (7).

Zihni geriliğin genetik faktörün neticesi olabileceği söylenmekle beraber, suçlu davranışla ilgisi çok belirsizdir. EEG tetkiklerinde fronto-temporal dizorganizasyonun bazı araştırmacılar tarafından suça yatkınlığın bir delili olarak kabul edilmektedir (25, 29).

Epilepsi (Sara)

Beyin fonksiyonlarında birdenbire meydana gelen, kendiliğinden geçip tekrarlayabilen ve nöbet sırasında bilinç kaybına neden olan işlevsel bir bozukluktur. Bazı vakalarda nöbetten sonra çoğunlukla bir "confusion" hali, zihin bulanıklığı, algılama bozukluğu, bir tür alacakaranlık durumu görülür. Bu durum birkaç dakikadan, birkaç güne kadar sürebilir (47).

Bu hastalığın psiko-sosyal yanının çoğu kez organik yanından daha ağır bastığı görülmekte ve epilepsi karşımıza kişiye özgü sorunlarla çıktığı gibi çok değişik sosyal sorunları da getirmektedir.

Uzun süre saklı kalmış epilepsi türlerinin öfke, alkol ve diğer uyuşturucu ya da uyarıcı maddelerle açığa çıkarılması olasıdır. Hırsızlık, dolandırıcılık, cinayet, yangın çıkarma gibi suçlar böyle bir hastalığın zemininde kolayca gerçekleşebilir. Suçun ani işlenişi ve ortada gerçek bir nedenin bulunmayışı, şiddet ve gazap halini gösteren delillerin varoluşu, olayda epileptik bir etkenin olduğunu düşündürür; demektir. "Gözü dönmek" (blind fury) sözcüğü bir tür epileptik şaşkınlık karşılığı kullanılmaktadır (47).

Bu konuyu araştıran uzmanlar, suçun işlendiği sırada hastanın nöbet halinde olmasını çok ender bir olasılık olarak görmektedirler. Suçun işlenişinden önce ya da sonra hastanın nöbet geçirme olasılığının %1-2 arasında olduğu bildirilmektedir. Hastanın nöbet

halindeyken tehlikeli olabilecek davranışların çok ender görüldüğü kanısı vardır. Ancak hastanın bilinç tutulması (confusion) içinde olması halinde anti-sosyal bir şiddetin ortaya çıkmasının, çok ender de olsa görülebileceği görüşü ileri sürülmüştür (6).

Suçlulukta Zeka Geriliğinin Etkisi

Klasik tanımına göre zeka, evvelce elde edilmiş tecrübe ve bilgilerden istifade ederek bugünkü hayat meselelerini çözmek ve hayat şartlarına uymak kabiliyetidir (5).

Zeka, "soyut düşünme ve olaylar arasında ilişkiler kurabilme ve kendi kendini eleştirebilme yeteneği" olarak tanımlanabildiği gibi "çevreye ve yeni durumlara uyum yeteneği" ya da "zeka testlerinin ölçtüğü şey" biçiminde de tanımlanmıştır (1).

Bireye özgü yetenekler, bir yandan kalıtsal etkenler, yani genler ve beslenme gibi fizyolojik etkenler, öte yandan da ana baba ve kardeşlerin örnek davranışları gibi çevresel etkenler tarafından belirlenir ve tüm bu etkenler çocuğun zekası üzerinde önemli etkiler yaparlar. Özellikle okul öncesi dönemler, ergenliğin başlangıcında zihinsel gelişimin hızlı olduğu görülür. Buna karşılık, uzmanlar, zihinsel gelişimin ergenliğin sonlarına doğru, 16 yaş dolaylarında yavaşladığı konusunda görüş birliğindedirler. Zeka testlerinin amacı, kişinin olabildiğince çevreden arınmış

olarak doğuştan gelen zihinsel yeteneklerini ölçebilmektir, ancak bu ölçümün sosyal çevre ve kişilik özelliklerinden bağımsız olarak düşünülemediği görülmüştür (1).

Zeka testlerinden elde edilen Zeka Bölümü (IQ) dağılımı şöyle özetlenebilir (1).

Zeka Bölümü (IQ) (1)

0-25	İdno (ağır zeka geriliği gösteren bu çocukların kurumlarda korunmaları gerekir)
26-50	Embesil (Eğitilebilir geri zekalılar)
51-70	Debil (özel eğitimle belli kavramlar öğretilen grup)
71-80	Gerilik Sınırı (Düşük zekalı grup)
81-90	Düşük orta, tutuk zekalı grup
91-110	Normal
111-120	İleri zekalı
121-130	Üstün zekalı
131-140	Çok üstün zekalı
141-160	Dahi

Zeka Geriliği Nedir?

Zeka geriliği, zihin yeteneklerinin eksik ya da yetersiz gelişmesi biçiminde tanımlanabilir. Zihinsel gerilik, gelişmenin gecikmesi, geri kalması,

tamamlanmaması ya da anormal bir gelişimin ortaya çıkması durumudur.

Aydoğmuş (2)'a göre, çok nedenli soyaçekime (multifaktöriyel genetik) bağlı basit zeka gerilikleri, hafif derecedeki zeka geriliklerinin büyük bir bölümünü oluşturur. Anne ve babanın birçok özelliği çocuğa nasıl geçerse, zeka yeteneğinin özellikleri de çocuğa geçecektir.

Zeka geriliği ya doğumla birlikte görülür ya da ilk çocukluk yılları içinde meydana gelen travma, enfeksiyon, beslenme bozukluğu ve diğer hastalıklar sonucu ortaya çıkar. Zeka geriliklerine endokrin sistemindeki aksamalar, doğum öncesi evredeki gelişme bozukluklarının yanı sıra annenin yetersiz beslenmesi ve/veya hormon içeren, yatıştırıcı ilaçlar alması, alkolik olması, röntgen ışınları, bazı enfeksiyonlar ile doğumda oksijen yetersizlikleri, doğum sonrasında geçirilen menenjit, ansefalit ve zehirlenmeler neden olabileceği gibi, uygun olmayan psiko-sosyal koşullar da yol açabilir. Bu tür koşulların başında çevre uyarımlarının yetersizliği, erken çağlarda anne yoksunluğu ve hatalı psiko-pedagojik tutumlar sayılabilir (2).

Çocukta zeka geriliklerine yol açan nedenlerin başında doğum olayının güç olması ve uzun sürmesinin yanında, doğum sırasında kullanılan aletlerin neden olduğu zararların yol açtığı kabul edilmektedir; ayrıca fetal enfeksiyonlar, ana ve çocuğun kan uyumsuzluğu

zeka geriliğine neden olan diğer etkenler olarak sayılabilir (47).

Zeka Geriliği ve Suçluluk

Zekayla suçluluk arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışma sonuçlarının iki ayrı grupta toplandığı görülmektedir.

Bazı uzmanlarca yapılan araştırmalarda, suç işleyen kişilerde Zeka Bölümü düşüklüğünün önemli bir bulgu olduğu ileri sürülmüş, ancak bu türdeki araştırma sonuçlarını doğrulamayan çalışmalar da vardır. Suçlu grubun Zeka Bölümünü 90 olarak belirleyen bu araştırmalar, zekayla suçluluk arasında hiçbir ilişkinin olmadığını ileri sürmüşlerdir. Yapısal faktörler suçluluğun kesin sebebi olmamakla beraber, kişiliğin gelişmesini engelleyerek kişinin çevresel streslerin konumuna kolayca maruz kalabilir ve suçlu davranışa sebep olabilir veya olmayabilir (42).

Kafa travmaları, iltihaplar, uyuşturucular, dejeneratif değişiklikler veya diğer sebeplerin ortaya çıkardığı organik bozukluklar, karakter değişikliklerine ve ego fonksiyonlarındaki aksaklıklara, kontrol mekanizmalarının zayıflamasına ve antisosyal davranışlara sebep olabilir (9).

Suçluluk kendi başına kalıtım yoluyla geçmemektedir. Öncelikle, ana babanın yasal olmayan davranışlarıyla belirlenen tutumu, kalıtım yoluyla suçlu

bir yapının oluşmasını gerektirmez, ancak, daha genel ve kesinlikle söylenemeyecek bir şekilde tüm fizyolojik, zihinsel ve mızaca ilişkin durumu etkileyebilir. Bu tür kusur ve eğilimler aşırı derecede olduğu zaman ahlaki çöküntü meydana getirirler (42).

B- Sosyolojik Faktörlere Dayanan Kuramlar

Bu kuramlar genel olarak kişinin suçluluğunu, sosyal yapı, sosyal değişkenlik, kültür farklılıkları ve değişimleri, toplumda tabakalaşma, siyasi, dini ve ekonomik ideolojiler, nüfus yoğunluğu ve yapısı, servetin dağılışı, işsizlik, rekabet, taklit v.b. olmak üzere bütün sosyal sebeplere bağlamaktadır (9).

Sosyolojik teoriler, başlıca üç unsur ileri sürerler;

1) Sosyal Değerler: Toplum içinde işleyen ve değerlendirmede kullanılan standartlar. kişinin hedefini seçmede kullandığı idealler.

2) Sosyal Yapılar: Statü, mevki ve rollerden oluşur.

3) Sosyal Normlar: toplumda tavır ve hareketleri örgütleyen ve otorite taşıyan kural ve standartlardır.

Kişi, toplumun bu normatif sistemini, ödüllendiren ve cezalandıran sosyal baskılar olarak algılar (7).

Suçluluğu, sosyolojik faktörlere bağlayanlar ekonomik sorunlar üzerinde durmuşlar ve işsizliğin,

suçlu davranış için en uygun kışkırtıcılardan biri olduğunu söylemişlerdir. Sabıkalıların, işsiz dönemlerinde daha fazla suç işlediklerini saptamışlardır Böyle olmakla birlikte fakirliğin ve sefaletin tek başına suçlu davranış sebebi olamayacağı, ekonomik açıdan zor durumda olanların çoğunluğunun suçlu olmadıkları belirtilmiştir. Suçun, bolluk ve refahla arttığını, bolluk ve refahın, maddi servetin daha çok farkedilmesine ve illegal yolla edinilme arzusuna yol açtığını söylemişlerdir (44).

Ayırıcı Birleşme Kuramı

Sutherland (25) tarafından ortaya atılan bu kurama göre, suç, temelde farklı grup ilişki ve etkileri sonucu meydana gelir ve tüm olarak öğrenme olgusunu içine alır.

Sutherland kuramını şu ilkeler üzerine yerleştirmiştir.

- 1) Suçluluk davranışı öğrenilmiştir.
- 2) Suçluluk davranışı, karşılıklı ilişki süreci içinde diğer insanlarla birlikte olma sonucu öğrenilir.
- 3) Suçluluk davranışının öğrenilmesi, özellikle yakın gruplar içinde gerçekleşir.
- 4) Suçluluk davranışının öğrenilişi; a) Bazen çok karmaşık, bazen de çok basit olan suç işleme tekniğini, b) Tavırların ve güdülerin belirli yönünü kapsar.

5) Gdlerin çevrileceği belirli yn yasal kuralların " mutlaka uygulanması gerekli kurallar " veya "uygulanması zorunlu olmayan kurallar" olarak yorumlanmasından öğrenilir.

6) Bir kişi yasal kuralları " uygulanması zorunlu olmayan kurallar " olarak yorumlayanlarla fazla, yasal kuralları "mutlaka uygulanması gerekli kurallar" olarak yorumlayanlarla az ilişkide olduğu zaman suç işler.

Sutherland (25) suçluluk davranışının ilk çocukluk dönemlerinde geliştiğine ve yaşam boyu devam ettiğine işaret eder.

Anomi Kuramı

Yavuzer (44)'in anlatımı ile Emile Durkheim, işbölümünün sonuçları ve patolojik biçimleri üzerinde durmuştur. Durkheim'a göre, artan işbölümü, kötü bir işbirliğiyle, toplumsal dayanışmanın azalmasına ve sosyal sınıflar arasında çatışmaya neden olmaktadır.

Bazı kuralların ortadan kalkması, işbölümünün bir ünitesinde çalışan bireylerin, diğer ünitesinde çalışan bireylerle uyum sağlayabilmelerini engeller. Bu da bir karmaşa, ya da sosyal parçalanmalara neden olabilir.

Kısaca, sosyal sistemin elemanları arasındaki ilişkileri düzenleyen temel bir mekanizmayı oluşturan basit kuralların yıkılmasına Durkheim "Anomie" adını verir (44).

Alt Kültür Yaklaşım

"Alt kültür yaklaşım " teorisini savunanlar, "bireysel" ve "sosyal suçlu " kavramları üzerinde dururlar ve sosyal suçlunun grubun kültürüne göre davrandığını söylerler. Bazı suçların bireysel olmaktan çok, şiddet alt kültürünün sonucu olduğunu ve fiziki saldırganlığın tasvip gördüğünü ileri sürerler. Alt kültürün yeleri yalnızca kendi sosyal kurallarına uymak için suç işlerler. Suçlu alt kültür, üyelerini kendi standartlarına göre sosyalleştirir ve normal sayar, fakat orta sınıf değerlerine uyarsa sapmış gözüyle bakar. Alt kültür görüşü öğrenme projesini öngörür, insanlar nasıl olduğunu bilmeden başkalarından öğrenirler (10).

Matza (10) suçlu davranışın alt sınıfa özgü olduğu ve karmaşa sonucu ortaya çıktığına karşı çıkar. Ona göre gençler, kendilerini kontrollerinin dışında birtakım glerle ortaya atılmış bulurlar. Çaresizlik içinde, protestolarını yürürlüğe koymak ve "birşeyler yapabilecek bir insan duygusunu tekrar kazanabilmek" için suçlu davranışı yaparlar. Ona göre dışardan kontrol edildiklerini düşünen kimseler bundan dolayı gcenirler ve kendi üzerlerindeki kontrollerini hissetmek için suç işlerler, daha sonra da suçluluk duygularından kurtulabilmek için bir takım "yansızlaştırıcı" teknikler geliştirirler. Mesela, şiddeti kendilerini korumak için kullandıkların söyleyerek haklı

gösterirler. Matza'ya göre yansızlaştırma teknikleri hem suçtan önce hem de sonra yapılır. Bu yansızlaştırma tavrı kognitif ve davranışsal tutarsızlığı izleyen uyumsuzluğu azaltmayı hatırlatır. Matza'nın yaklaşımı, yalnızca ergenlik çağında olanlar içindir ve diğer yaşlara uygulanamaz (10).

Örf, adet ve inançların bazı şekilleri suçlu davranışa (kan davaları gibi) sebep olabilir. Din, iman ve bağlılık ferdin iyi tavır ve hareketlerini temin edebilir ve suça karşı direnme kuvveti sağlar. Fakat din ve ibadet, sadece bir takım şekilleri ve merasimleri yerine getirmekten ibaret olunca, suç için mazeret teşkil eden bir araç haline gelerek suçu teşvik bile eder. Bir dine mensubiyet, kişiyi aynı zamanda ahlak prensiplerine yöneltmişse, dinin suçu önleyici etkisi kuvvetli olur.

Mahkumlar üzerindeki araştırmalarda;

- 1- Ev hayatlarının daha 18 yaşına basmadan bozulmuş olduğunu,
- 2- Çocukluklarında inatçı, başına buyruk, çetin, idare edilmesi güç, sık sık kabahat işleyen çocuklar olduklarını,
- 3- Genellikle dini inançlarının zayıf olduğunu,
- 4- Evli olanların daha çok boşandıklarını, bulmuşlardır (10).

C-Psikolojik Faktörlere Dayanan Kuramlar

Psikoanalitik görüş, suçlu davranışın psikolojik orjinleri hakkında fikir vermektedir. Freud, 1923'te yeni bir ruhsal aygıt kuramı formüle etti (40). "Yapısal kuram" adını verdiği bu kuramını geliştirdi. Buna göre ruhsal aygıt üç parçadan oluşur: İd (Alt-Benlik), Ego (Benlik), Süperego (Üst-Benlik) (40).

1) İd (Alt-Benlik) : Freud'un deyimi ile ruhsal aygıtın "en eski" parçasıdır ve kalıtımla geçen, doğuştan varolan, yapıda yerleşmiş bulunan herşeyi içerir (28). Bedenden kaynağını alan iç güdüsel dürtüler ruhsal anlatımlarını ilk olarak alt-benlikte bulurlar. Alt-benlik (id), ruhsal aygıtın ilk güç kaynağıdır. Tümünden bilinç dışıdır ve bilinç dışı süreçlerdeki kurallar geçerlidir. Dış dünya ile bağlantısı yoktur. Zaman ve yer kavramı tanımaz. Birbirine karşıt dürtü ve eğilimler yanyana bulunabilirler. Alt benlikte cinsel ve saldırganlık dürtülerinin enerjileri yatar ve benliğin yardımı ile bu dürtülerin boşalımı sağlanabilir (28). İdin güçleri, bilinçli erişkin egonun güçlerinden farklı biçimde çalışırlar, birincil süreç ve haz ilkesini izler (40).

2) Ego (Benlik): Ego; idin, süperegonun ve güncel dış dünyanın güçleri arasında aracılık yapma işlevini gören bölümdür ".Düzenleyici Düzge " adı da verilen benliğin özellikleri ve işlevleri şöyle sıralanabilir:

1) Dürtüsel gereksinmelerin içerden algılanması;

2) Dış dünyadaki koşulların ve durumların algılanması;

3) Bütünleme ve birleştirme yetisi ile dürtülerin birbiriyle, üst-benliğin istekleriyle düzenlenmesi ve çevresel koşullara uyabilecek bir niteliğe uydurabilmesi;

4) Yürütme (executive) yetisi ile istemli davranışın eyleme geçirilmesi (1).

Ego; algı, motor, bellek, duygulanım, savunma ve ikincil süreçle ilgili entellektüel işlevlerin yerleşim yeridir. Egonun hem bilinçli, hem de bilinç dışı bölümleri vardır; bilinçdışı olan bölüm, id ve süperegounkiler gibi, birincil süreç işleyiş biçimiyle karakterizedir (40).

3) Süperego (Üst-benlik) : Bireyin uzun çocukluk yıllarında, benliğin bir parçası, giderek daha çok ana baba ve toplumsal değer yargılarını içeren özel bir yapı olarak ayrışır (differentiation). Bu nedenle buna üst-benlik (süperego) adı verilmiştir (28). Çocuklukluğun ilk yılında çocuk yanlışla doğruyu, iyi ve kötüyü yalnız kendi dürtüsel doyumuna göre değerlendirir. Kendisini doyuran, rahatlatan şeyler iyi, kendisine acı veren şeyler kötüdür. İkinci yaştan başlayarak çocuk çevreden gelen iyi kötü, doğru yanlış değer yargılarını anlamaya başlar, Ancak bunlar henüz kendisinin benimsediği değerler olmaktan uzaktır. Çocuk, zamanla neyin yasaklandığını öğrenir ve bu

yaşadığı başkalarının önünde yapınca korku ve utanç duygusu duyar. Korku ve utanç duyguları üst-benlik gelişiminin öncüleridir. Çocuğun Oedipus ilişkisine girmesi ve yoğun iğdişlik korkularının gelişmesi, aynı eşeyden anne-babayla (oğlansa babayla, kızsaa anneyle) özdeşim yapmasına yol açar. Bu özdeşim (identification) çocukta Oedipus çatışmasını çözerken, onda bir üst benliğin gelişmesini de sağlar. Psikanaliz kuramında üst benliğin gelişimi genellikle Oedipus karmaşasını çözmek için yapılan özdeşime bağlanmakla birlikte, çocukluğun daha sonraki dönemlerinde de toplumsal ilişkilerle sağlanan özdeşimlerin de üst benlik gelişiminde yer aldığını unutmamak gerekir (28).

"Yargılayıcı Dizge" adı da verilen üst-benliğin, insan yaşantısındaki belirtisi suçluluk duygusudur. Birey, yasak olarak benimsemiş olduğu herhangi bir düşünce ya da eyleme kendisini kaptırırsa içinde suçluluk duyar; İşte bu suçluluk duygusunun derinliği ve ağırlığı üst-benliğin gücünü yansıtır. Bazı bireylerde üst-benlik çok katı ve özür tanımaz, bağışlanmaz bir güçte gelişmiş olabilir. Benlik böyle katı bir üst-benliğin baskısı altında ezilebilir. Böyle bir ağır cezalandırıcı, suçlandırıcı üst-benlik gelişimi birçok ruhsal bozukluğun doğuşuna neden olabileceği gibi, çok gevşek bir üst-benlik gelişimi de bireylerin toplum içinde önemli uyumsuzluklarla karşılaşmasına yol açabilir. Süperego'nun işleyişinde veya gelişmesinde bir bozukluk

olduğu zaman; süperegounun, egoya uyguladığı baskıların yetersiz olduğu durumda; egounun, idin etkisinden kurtulmayıp, güçsüz olduğu zaman suçlu davranış ortaya çıkabilmektedir (28).

7-Adli Psikiyatri Açısından Suçluluk

Bütün suçlular akıl hastası olmamakla birlikte, birçok suçluluğun menşei akıl hastalıklarına dayanmaktadır. Akıl hastalıkları doğrudan suç nedeni olabildikleri gibi dolaylı olarak da suça imkan verebilirler. Hastalık nedeni ile çevreye uyumu güçleşen hasta, suça imkan verici ve suçu provoke edici şartların oluşması ve akıl hastalığının semptomu ile suç işleyebilir veya herhangi bir sebeple ve şekilde işlenen suç, kişide mevcut premorbid, hastalığa yatkın yapının veya psikopatolojik potansiyelin manifest hale gelmesine, kişideki akıl hastalığının su yüzüne çıkmasına sebep olabilir. Bu durumda suç, akıl hastalığını veya marazi potansiyeli ortaya çıkarıcı "tetik olay" özelliğini taşır (38).

Akıl hastalığı, kanunda tarif edilmemiştir. Ancak, kanundaki "akıl" tabirini gayet geniş anlamda anlamak, gerek zeka ve gerekse şuur, irade gibi temel ruhsal melekeleri ilgilendiren bütün psikopatolojik halleri kapsayacak şekilde yorumlamak gerekmektedir (27). Kanunlar hastalığı açık olarak tanımlamamakla beraber, hastalıkların, ceza ehliyetini etkilemek

şartlarını hukuksal bir değerlendirme ile sınırlandırılmıştır. Böylece psikiyatrik açıdan hastalık kabul edilen geniş ve belirsiz sınırlarla her patolojik durumun, suçlunun sorumluluğunu kaldırması tehlikesi önlenmiştir. Sorumluluk, insan davranışlarını kontrol ile çeşitli davranış biçimleri arasında bir seçim yapabilme yeteneği olduğu inancına dayalı bulunmaktadır (45)

Ceza ehliyetinin veya sorumluluğunun değerlendirilmesinde şu hususların gözönünde bulundurulması gerekmektedir (8).

1- İşlenmiş olan fiille, kişinin hastalığı veya içinde bulunduğu psikopatolojik durum arasında bir ilişkinin bulunması,

2- İşlenen suçun, suçlunun kişiliğine yabancı düşmemesi,

3- Fiilin işleniş biçiminin hastalık için bir belirti olması

Suç işleyen birinin ceza görebilmesi için kişinin gerek yaşı ve gerekse bedensel, ruhsal ve zihinsel olgunluk bakımından belirli bir düzeye erişmiş olması, eyleminin manasını, önemini ve doğuracağı sonuçları bilmesi gerekmektedir. Eylemi işlediği sırada hareket ile irade ve şuur serbestisine sahip olması, olayları kavrayabilme, sağlıklı sonuçlara varabilme yeteneğine sahip olması, ayrıca kendisine takdir edilecek ceza ve onun infazından olumlu yönde ders alabilmesi esastır.

Kısacası "ceza ehliyeti"ne sahip olmalıdır. Adli Psikiyatrik açıdan suç ile ceza arasındaki ilişkiyi iki büyük faktör ayarlamaktadır. Yaş ve akıl sağlığı (6).

Belli bir yaş limitinden sonra akıl hastalığı ve zeka geriliği göstermeyen çocuk, suçunu "tevsik ve temyiz etme" yani anlam ve mahiyetini kavrama, sonuçlarını önceden sezebilme yeteneğine sahip olduğu için "farik ve mümeyyiz" kavramı içinde değerlendirilir. Çocukluk devresi aşıp, belli bir yaş olgunluğuna eriştikten sonra ise, yaşına göre "ceza ehliyeti" kavramı sözkonusudur (6).

Farik ve mümeyyizlik, TCK'nun 54. maddesine göre 11 yaşını doldurup 16 yaşından gün almamış çocuklar için sözkonusudur. 11 yaşını doldurmamış çocuklar için haklarında herhangi bir ceza tayin edilemez (TCK. 53.maddesi).

Türk Ceza Kanununun ceza ehliyeti ile ilgili maddeleri şunlardır (48).

TCK'nun 46. maddesi: "Fili işlediği zaman şuurunun ve hareketinin serbestini tamamen kaldıracak surette akıl hastalığına düşen olan kimseye ceza verilmez".

Adalet, toplumun içinde herkese layık olduğu hakkını vermek, haksız cezalandırmak ve haklıyı korumak demek olduğuna göre, yaptığından habersiz olan kimseye, bir fiili, hastalık arazının (mesela hezeyanlarının) tesiri altında işleyen, kanun deyiimi ile

"şuuru ve hareket serbestisi ortadan kalkmış olan" bir şahsa ceza verilmemesi de adalet prensibine uygundur. Ceza, faydalı olduğu ve adalete uygun bulunduğu halde ve nisbette verilmelidir. Akıl hastalıklarının cezalandırılması ise adalete uygun olmadığı gibi faydasızdır (33).

TCK'nun 47. maddesi: "Fiili işlediği zaman şuurunun ve hareketinin serbestisini ehemmiyetli derecede azaltacak surette akli maluliyete müptela olan kimseye verilecek ceza:

1- İdam yerine 15 seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis,

2- Müebbet ağır hapis yerine 10 seneden 15 seneye kadar ağır hapis,

3- Amme hizmetlerinden müebbet memnuiyet yerine muvakkat memnuiyet,

4- Diğer cezalar üçte birden yarıya kadar indirilir (27).

TCK'nun 48.maddesi: "Suçu işlediği sırada arızı bir sebepten dolayı 46 ve 47'nci maddelerde münderiç akli maluliyet halinde bulunan kimseler hakkında o maddelerdeki ahkam tatbik olunur".

Şuur farklı disiplinlerce farklı şekillerde yorumlanmaktadır. Adli Psikiyatrik açıdan şuur'un üç safhası veya elemanı vardır;

1-Şuur için ilk şart "uyanıklık hali"dir.

2-Çevreden gelen haberleri almakla ilgili sınır sisteminin ve duyu organlarının sağlam olarak çalışması lazımdır.

3-Uyanık ve dikkatli bir şahsın idrak ettiği intibaların kalitelerinin ayırd edilmesi, tanınması ve bilinmesi gereklidir. Şuur bu noktada yüksek ruhi kapasiteleri, zeka ve hafızayı, muhakemeyi de içine almaktadır. Hukukta şuur, sadece "ne yaptığını bilmek"değil, "yaptığının ne olduğunu da bilmek" halidir ve Türk Ceza Hukukundaki ifadesi ile "isnad kabiliyeti"dir. Burada "ahlaki şuur" kavramını da bu tarife eklemek gerekmektedir (7).

Harekat serbestisi ile, suç eylemin seçilmesindeki sebebin özellikle iradeyi bazan akıl hastalıkları ve maluliyetlerinin olmaması kastedilmektedir. İrade, kişinin davranış ve fikirleri arasında tercih yapabilme, seçme kabiliyeti ve melekesidir. Hezeyan, halüsinasyon gibi muhakeme ve idrak bozuklukları, şahsın iradesini ve hareket serbestisini hükmü altına alabildiği gibi zeka geriliklerindeki suggestibilite hali, bunamalar, iptilalar ve cinsi sapıklıklar da kişinin serbest iradesi ile davranmasını engeller (33).

Suçun motivini oluşturan ağır seyreden akıl hastalıklarının tümü, ağır zeka gerilikleri, psikomotor veya temporal epilepsi, epileptik nöbet öncesi ve sonrası konfüzyonu, toksik maddelerin yoksunluk halleri içinde işlenen suçlar TCK'nun 46. maddesi kapsamındadır.

Bazı hafif seyirli psikoz vakaları ile psikozların salah halleri veya orta derecede zeka gerilikleri, ağır nevroz veya ağır kişilik bozuklukları veya tam bir kişilik yıkımına varmamış bulunan epilepsinin sebep olduğu ciddi ve belirgin karakter bozuklukları, ağır had veya müzmin stress reaksiyonları vakalarında sanığa tayin edilecek ceza, azaltılmış ceza ehliyeti" uygulaması ile T.C.K'nun 47. maddesine göre belirli derecede azaltılır (33).

Ateşli hastalıkların konfüzyonel hallerinde, ihtiyarı haricinde alınan toksik veya psikotrop maddeler, kafa travmaları, epilepsi nöbetleri halinde işlenen suçlar T.C.K'nun 48. maddesi kapsamında mütala edilirler (33).

Suçun işlenmesinden sonra oluşmuş olan "hapis psikozu" veya suç işlemiş olmanın ve onun sonuçlarının idrakinde olmanın sonucu olarak ortaya çıkan reaktif mahiyetteki nevrozik ve bazen de psikotik tablolar ceza ehliyetini etkilemezler (33).

Suçlunun ceza ehliyetini tesbitinde Adli Tıp Kurumu Gözlem İhtisas Dairesi, 4. İhtisas Kurulu ve Adli Tıp Genel Kurulu mahkemelerce, nihai kararları veren son merci olarak kabul edilmektedir.

Günümüzde akıl hastalığı özürlü çok yaygın bir uygulama olduğundan, mahkemeler suçlunun değerlendirilmesinde ve rehabilitasyonunda psikiyatrik katkıdan faydalanmak istemektedirler. Adli Psikiyatri,

insan ve suçlu psikolojisinin artan önemi ile birlikte, suçlu ve suçlu davranış hakkında sağlıklı ve doğru bilgiye ulaşmakta gittikçe ilgi görmekte ve bilimsel fonksiyonu gün geçtikçe artmaktadır (7).

II- KİŞİLİK

1- Kişiliğin Tanımı

Kişiliğe ilişkin birçok şey söylenmekteyse de tanımı konusunda zorlukla karşılaşmaktadır. Kişiliği, kişinin "sahip olduğu" birşey olduğunu söyleyenler, birtakım insanların kişiliklerini, "arkadaş canlısı" "hoş" "güçlü" ya da "saldırgan" gibi kelimelerle betimlemeye çalışırlar. O halde, anlatılmak istenen, kişiliğin, bireyin diğer kişilerin yanında gösterdiği davranış özellikleri olduğudur.

Bu tanım bilimsel tanıma çok yakındır. Psikologlara göre kişilik, bireyin özel (characteristic) ve ayırıcı (distinctive) davranışlarını içermektedir.(28) Özeldir, çünkü bireyin sıklıkla yaptığı ya da en tipik davranışlarını temsil eder. Ayırdedicidir çünkü bu davranışlar kişiyi başkalarından ayırır.

Bir başka tanıma göre, kişilik, insanın biyolojik ve ruhsal yapıların, davranış biçimlerinin, ilgi, tutum, yetenek ve becerilerinin birarada en karakteristik biçimde bütünleşmesidir.

Günlük yaşamda "kişilik" çok sık kullanılan bir sözcük olmuştur. İnsanları birbirinden ayırdetmede, özelliklerini belirtmede, onlar hakkındaki duygularımızı dile getirmede hemen "kişilik" sözcüğüne başvururuz. Aslında kişiliği yapan biyolojik ve ruhsal öğeler çok

çeşitlidir. Duygu algı, öğrenme, konuşma, anlatım, bellek, yargı, düşünce, zeka, motor tepkiler (hareketler), duygu tepkileri, görüntü, giyim, davranış özellikleri, ahlak ve inanç biçimleri bir insandan ötekine az çok değişen ve bütün bunların birarada bütünleşmesiyle o insanın kişiliğini yapan öğelerdir. Ancak, o sırada hangi öğe üzerinde duruyorsak, tanımlamak istediğimiz kişiyi o öğenin üstüne basarak tanımlarız. Örneğin, konu duygusallık ise, "o çok duygusal bir kişiliğe sahiptir" ya da " çok duygusuz bir insandır" deriz. Konu, belli bir grubun isteklerine uyum sağlamaksa, uysal tarafı ağır basan bir kimse "iyi kişilikli" dik başlı olan "ters kişilikli" olarak nitelenir. Yok eğer, o grupta sözünü geçirmek, görüşünde diretme geçerli bir nitelikse, dik başlı ya da inatçı kişi kişilik sahibi olarak tanımlanır. Kısacası, insanın kişiliği genellikle çeşitli ruhsal ve biyolojik niteliklerinden ağır basanına göre kararlaştırılmaktadır. Bunlar arasında toplumsal yönler kişilik tanımlanmasında ön planda gelirler. Genellikle toplumsal ve ahlak açısından belirgin nitelikler karakter özellikleri olarak ağır basarlar (16).

Kişilik sözcüğü, Türkçede bir kişi olarak bireyin kendi bütünlüğü içindeki varoluşunu dile getirmektedir. Batı dillerinde Personality, Personalitaet veya Personalite olarak kullanılan kişilik anlamındaki sözcüğün aslı eski Yunancadaki "Persona"dan gelmektedir. Persona "maske" demektir. Eski Yunanda

tiyatrodaki belli kimlikleri canlandıran aktörler bu kimliği canlandıran maskeleri yüzlerine takarak oynardı. Sahne ile seyirciler arasındaki uzaklığın fazla olması nedeniyle aktörün yansıttığı role uygun yüz mimikleri görülemeyeceği için bu yolu seçerlerdi. Aslında gösteri sanatında bu yöntem her kültür ve toplumda kullanılmış olup, gösteride rol alan görüntüler veya oyuncular hep böyle belli kişilikleri yansıtmışlardır ve yansıtırlar. İlkel kavimlerin dinsel törenleriyle birleşik gösteri oyunlarında da bu gibi maskeler kullanılıp "iyi adam" "kötü adam", "şeytan", "melek" , "sihirbaz", "tanrı", "canavar" belirtilmiştir. Benzeri kimlik tipleri de kalıplar halinde bizim Karagöz oyunlarımızda ve daha sonra Ortaoyununda da bilinmektedir (16).

2- Kişiliğin Boyutları (Traits)

İnsan kişiliğinden söz ederken onu bir bütün olarak düşündüğümüz halde, insana bir birey olarak bakarken onu değişik açılardan da değerlendiririz. Kişiliğin bu değişik yanları, ya da "boyutları" (traits) da psikolojide teker teker ele alınıp değerlendirilir. Bu boyutlardan bazıları şunlardır: Zeka, yetenek, eğitim, duygu, içe-dönüklük, dışa-dönüklük, egemenlik, kavgacılık, canlılık, toplumsallık.

Kişilik boyutlarının kaç tane olduğu tartışmaya açık bir konudur Sözlüklerde kişiliğin değişik yanlarını

belirten onsekiz bine yakın sözcük bulunmuştur. Ancak bunların çoğu aynı şey için kullanılan değişik adlardır. Kişilik testleri de değişik boyutları ölçmeye yönelik olarak düzenlenmiştir, ama sonuçları birbirine öylesine yaklaşık ilişkide çıkarlar ki, bunların da çoğu zaman aynı boyutu değişik adlar altında ölçtükleri söylenebilir. Kişilik ölçümünde kullanılan testlerin bir bölümü kişinin dıştan görünen yüzeysel özelliklerini saptarlar. Derinlik psikolojisi (psikanaliz) yöntemlerini kullananlar ise, çeşitli dış gösterilerin altında yatan asıl amaçları bulmaya çalışırlar. Derinlik psikolojisine göre değişik tepkiler biçiminde dışa yansımış davranışlar altında çoğu kez ortak bir amaç yatmaktadır (16).

3- Kişilik Kaynakları ve Gelişimi

İnsanın genel görünümü ve davranışlarındaki kendine özgü farklılık aslında doğduğu anda belirmiştir. Yeni doğmuş bebekler çeşitli huylarına göre birbirinden ayırdedilir, kiminin durgun ve hareketsiz olduğu, kiminin sık sık ağlayıp uyandığı, kiminin durmadan hareket edip çevreye tekmeler attığı, kiminin ise anasının memesine sıkıca yapışıp emdiği halde, kiminin daha gevşek ve ilgisiz bir meme emme huyu olduğu gözlemlenir. Yeni doğmuş çocuklar uzaktan, yüzeysel bir bakışla sanki hepsi birbirinin aynı imiş gibi gelirse

de onlar biraz alıcı gözle bakıldığı, ya da yakından ilgilenildiği zaman bu değişiklikler kolayca farkedilir. Bu davranışların kişilik boyutları olarak kabul edilip edilemeyeceği psikologlar arasında tartışma konusu olmuştur. Bazıları bunları kişilik işaretleri olarak sayarlarken, bazıları da bunların henüz yeterli bir kalıcılık kazanmış davranışlar olmadığından ötürü kişilik özellik olarak alınmaması gerektiğini savunurlar.

Herhangi bir davranış ya da özelliğin kişilik boyutu olarak alınabilmesi için onun belli bir kalıcılığa erişmiş olması gerektiği görüşü bugün artık ağırlık kazanmıştır. Ayrıca, bu kalıcı davranış özelliklerinin de kişiliğin bir parçası sayılabilmesi için o kişi tarafından uyumda kullanılması da gerekmektedir.

Bugün için elimizde bulunan kanıtlara göre kişilik özelliklerinin başlangıcı şu ilkeler öne sürülebilir (16).

1-Kişilik insanın yaşama çabası içinde uyum sağlayabilmede kullandığı kendine has bir davranış modelidir ve doğuştan var olduğu söylenemezse de doğumla birlikte başladığı söylenebilir.

2-Çocukların kendilerine has u y u m davranışlarının ilki onların ilk kendiliğinden (spontan) hareketlerindeki yoğunluk ve canlılık ile duygu anlatımında, yani hareketlilik ile duygusallıklarında belirir. İkisi de kalıtıma bağlıdır.

3-Asıl kişilik için gerekli boyutlar ancak 4. aydan sonra başlar. Bu zamana kadar çocuğun uyumda kendine has uygun bir davranışı benimsemek için öğrenme yetenekleri ve olgunlaşması henüz yeterli değildir, çocuk ancak 6. aydan sonra fizik çevreye ve insanlara karşı belirgin bir farklılığı içeren uyumsal tepkiler vermeğe başlar.

4-İlk yaşam sıralarında göze çarpan ayırıcı nitelikler çocuğun ilerdeki yaşamında da kalıcıdır. Çocukların kendilerine göre bazı davranışları benimseyip bazılarını benimsemedikleri daha bu ilk yaşam döneminde belli olup, sonraki yıllarda da sürer ve onların kişilik özelliklerinin parçası olur.

Kişilik özelliklerinin doğuşla birlikte belli oldukları görüşüne dayanarak, her çocuğun ilerdeki tutum ve davranışının ya da kişiliğinin tipinin bu dönemde kesin kararlaştırıldığı sonucuna varılmamalıdır. Çocuğun daha sonraki yıllardaki toplumsal çevresinden gelen etkiler, hastalıklar, kazalar ve önceden bilinmeyen daha pek çok olay ilk yaşam yılları sırasında çocuğun kişilik boyutlarında belirgin değişikliklere yol açar. O halde, çocuklukta ilk kişilik özelliklerinin doğuştan hemen sonra beliren hareketlilik ve duygusallığı ile bir iki davranış huyu olduğunu söyleyebiliriz. Çocuk büyüdükçe değişik karakter nitelikleri belirginlik kazanmaya başlar. Bunlar inatçılık, egemenlik eğilim, insancılık, bencillik, içe

dönüklük, akıllılık, çekingenlik, durgunluk, canlılık ve daha bir çok benzeri özelliklerdir. Bu özelliklerden hangisinin daha kalıcı olup erişkinlikte de sürekliliğini sakladığına göre o, kişinin özelliği oluşur (16) .

4-Kişiliğin Biyolojik Kaynakları

4.1. Kalıtım

Biyolojik kalıtımın yanısıra bazı psikolojik özelliklerin de kalıtımla geçtiği söylenebilir (16). Zeka durumu, duygusal yatkınlık (temperament), algı keskinliği bunlardan sayılabilir. Yine biyolojik kalıtım yoluyla geçen bir takım özellikler kişilik yapısının oluşumu üzerinde de etkili olabilirler. İnsanın fizik yapısındaki bazı, durumlar, örneğin kalıtımsal bir beden hastalığı ya da sakatlığı o kimsede belli bir kişilik yapısına yol açabilir. Bir de doğrudan doğruya biyolojik katılıma bağlı olmayan ancak görenek yoluyla edinilmiş bazı davranış örnekleri ve ruhsal özellikler de vardır ki bunlar halk arasında genellikle kalıtımla ilgili imiş gibi değerlendirilirler. Oysa, genetik kalıtımla doğrudan doğruya ilgileri yoktur; örneğin, bir çocuğun burnunun ya da beden yapısının biçiminin babasına benzemesi biyolojik kalıtım örneği iken onunun oturup kalkış ya da konuşurken ellerini hareket ettiriş biçiminin babasınınkini andırması ille de biyolojik kalıtıma bağlı olmayabilir. Babasının davranışlarını görerek, izleyerek

benimsemiş olması mümkündür. Bu halde psikolojik gelişimde çevre etkeninin ağır bastığı psikolojik bir kalıttan söz edilmesi de yanlış olmaz (16).

4.2. Endokrin Etkenler

Endokrin salgıların bedensel ve ruhsal yaşamımız üzerinde ne denli önemli bir etkide bulunduğu bugün açıkça bilinmektedir. Endokrin işlevler birbiriyle karşılıklı etkileşim halinde tüm canlı yaşamı etkilemektedir. Endokrin çalışma bozuklukları bedensel dengeyi bozmanın yanısıra ruhsal dengede de önemli oynamalar ve bozukluklar meydana getirebilmekte ve süreklilik derecelerine göre de kişilik yapısı üzerinde kararlaştırıcı bir takım roller de oynamaktadırlar.

Adrenalin salgısının artışının canlı, atak, heyecanlı ve uyanık bir kişilik hali doğurduğu, adrenal ve hipofiz bezlerinin çalışmasındaki bozukluğun tüm duygusal yaşam ile cinsel işlevler üzerine de etkide bulunduğu bilinmektedir. Tiroid salgısının artışı uyanıklık, canlılık, sinirlilik yaratırken, azalışı da apati, durgunluk, yavaşlık ve zeka geriliğine yol açar. Cinsel salgı bezlerinin işlev bozukluklarının da fizik görünümün yanısıra ruhsal kişilikte de anormalliklere yol açtığı bilinen gerçeklerdendir. Hipofizin ön lobundan çıkan salgıların beden büyümesi ve cinsel işlevler yanısıra ruhsal bir takım fonksiyonlar üzerine etkisi, arka lobundan çıkan salgıların ise metabolizma

üzerine düzenleyici etkisi vardır. Çeşitli metabolizma bozukluklarının da endokrin etkilere bağlı olduğu, metabolik bozuklukların ruhsal özellikler ve dolayısıyla kişilik üzerine de bozucu etkisi bulunmaktadır (42).

4.3. Fizik Yapı

İnsanın fizik yapısının, kişilik durumu ile ilgisi eskidenberi dikkatleri çekmiş ve tarihin eski çağlardanberi insanları, buna göre değerlendirme eğilimleri olmuştur. Gerek masalarda, gerekse edebiyatta rahat keyfine düşkün, kendine güvenen kişiler çoğunlukla iri yarı, şişman beden yapısıyla belirtilmiş, sinsin sinirli, huysuz ve kendine güvensiz, içe dönük kişiler zayıf beden yapısıyla gösterilmiş, kahramanlar iri ve atletik yapılı olarak tanıtılmışlardır. Shakespeare'ın "Jül Sezar" trajedisinde Sezar'ın ağzından söylediği şu sözcükler de bunun örneğidir (16):

"Bırakın çevremde şişman adamlar olsun
Dazlak kafalı ve geceleri uyuyan..
Şu Cassius çok zayıf ve aç bakışlı
Üstelik fazla düşünüyor.
Böyle adamlar tehlikelidir."

Koptagel (16)'ın aktardığı bilgilere göre, Hipokrat insanları apopleptik ve fizik olmak üzere iki beden yapısına ayırmış ve bunların ölüm nedenlerinin de yapılarına göre olacağını, apopleptik tiplerin beyin

kanamasından, fizik tiplerin ise veremden öleceğini söylemiştir. Daha sonra Romalı hekim Galenus insanları bedenlerindeki sıvıların tipine göre (Humoral teori) kanlı, sarı safralı, kara safralı ve lenfatik olmak üzere dörde ayırmış. Ortaçağ İslam Hekimliğinde de aynı görüşle (Hilt Teorisi) insanın ruh yapısı bedenindeki sıvının tipine göre demevi (kanlı), safravi (kara safralı), sevdai (sarı safralı veya balgamlı) ve lenfavi (lenfli) olarak sınıflandırılmıştır. Daha sonraları 20.nci yüzyılın başlarında E. Kretschmer beden yapısı ile kişilik arasında ilişki bulunduğu yolunda bir görüşü öne sürerek insanları piknik (sıklotim), astenik (leptosom, şizotim), atletik (visköz) ve displastik tiplere ayırarak bunların kendine has kişilikleri olduğunu söylemiştir.

Beden yapısı ile ruhsal kişilik arasındaki ilişkinin doğruluk derecesinin yukardaki kurallara ne kadar uygun olduğu tartışılabilirse de, fizik yapı özelliklerinin kişilik yapısını belli ölçü ve biçimlerde etkilediğinin çeşitli kanıtları da vardır (16). Son yıllarda yapılan bazı araştırmalar ergenlik çağındaki büyüme ve bedensel gelişme hızının kişiliği bazan belli gelişim dönemlerinde, bazen de kalıcı olarak etkilediğini göstermiştir; bu araştırmalara göre daha erken bir bedensel gelişim gösteren erkek çocuklarla kız çocuklar arasında bazı kişilik özellikleri saptanmıştır (16). Ergenlikte erken gelişen erkek çocukların çoğunlukla

daha dışa dönük, oyunlarda liderlik rolünü üstlenen, spor faaliyetlerinde daha başarılı oldukları, gelişimleri geç olanların ise daha çok düşünsel ve el sanatları konularında başarılarını yoğunlaştığı görülmüştür. Erken gelişen kız çocuklarında ise daha bir içe kapanıklık ve durgunluk belirmiş, geç gelişenlerde ise daha bir ataklık ve erkeksi davranışlar göze çarpmıştır. Büyüme çağının başlangıcındaki bu dönemden sonra her iki grubun da gelişimleri tamamlandığında, bu ruhsal değişikliklerin silindiği ve normal davranışlara döndükleri görülmüştür. Ancak pek azında kalıcı kişilik değişiklikleri olmuştur (16).

Beden yapısı ve gelişim hızının, özellikle ikincil cinsellik belirtilerinin ortaya çıkış dönemlerinin genç insanları ergenlik çağında oldukça fazla etkiledikleri de bilinmektedir. Beden yapısı ve gelişim biçimiyle aşırı uğraşma ve bunu dert edinme ergenlik çağı psikolojisinin önemli bir özelliği olup, bazan patolojik boyutlarına dek uzanabilir. Kimi genç, boyunun fazla uzamasından utanırken kimisi kısalığından yakınır, kimi sakalı erken çıktı diye, kimi ise çıkmadı diye dertlenir. Kızların çoğunda göğüslerin çıkması ya da çıkmaması kalçaların büyüklüğü, şişmanlık ya da zayıflık kahredici sorunlar halini alır. Fizik görünüm ve güzellik-çirkinlik kaygılarından doğan ruhsal etkilenmeler genellikle geçici olduğu ve kişi erişkinliğe varıp ta toplumsal ortam yaşamı içinde kendini kabul

ettirecek bir yeri kazandığına inandığı zaman kişiliği pek etkilemeden silinip gittiği halde bazı hallerde o genci kişilik oluşumunu güçlü bir biçimde etkileyecek bir özellik taşıyabilir (16).

4.5. Sinir Sistemi Etkileri

Ruhsal işlevlerimizin sinir sistemiyle doğrudan ya da dolaylı olarak yakın ilişkileri olduğunu daha önceki bölümlerde görmüş bulunmaktayız. Algı, zeka, iletişim, öğrenme, bellek, düşünme, bilinç gibi işlevlerde merkez ve periferik sinir sisteminin yadsınmaz bir rolü bulunmakta ve sinir sistemimizin işleyiş biçimine göre de bu yeteneklerimizin niteliğinde değişiklikler olmaktadır. Kişilik te insanın çeşitli yeteneklerinin davranış, tutum ve becerilerinin bir toplamı olduğuna göre, kişilik üzerinde sinir sisteminin de belli bir etkisi olduğunu kabul etmeliyiz (16).

Merkezi Sinir Sistemi: Beynin çalışma tipi, kişinin tepki süreleri, tepki tipleri, öğrenme, bellek, iletişim v.b. yeteneklerinin merkezsiz yönetiliş biçimleri kişiliği etkileyen ve o kimseye belli bazı kişilik özellikleri veren durumlardır. Buna göre, bazı kimseleri durgun, yavaş ağır kanlı olarak nitelerken bazılarını atik, atılgan, çabuk sınırlanan tipler olarak ayırdederiz. Beyin yapısındaki doğuştan ya da sonradan olma bozukluklar (anomaliler) de kişiliği kararlaştıran ya da etkileyen öğelerdir. Doğuştan bulunan bazı beyin anomalileri,

geri zekalılık, konuşma bozukluğu, davranış bozukluğu gibi durumlar yaratabildikleri gibi, sonradan olma bazı beyin bozuklukları (postansefalitik bozukluklar, kafa travmaları, tümörler, atrofiler v.) da kişilikte değişikliklere yol açarlar (16).

Vegatif Sinir Sistemi: Vegatif sinir sistemi sempatik-ergotrop ve parasempatik-trofotrop iki sistemden kurulu olduğunu ve bunların da M.S.S içindeki talamik-hipotalamik merkezlere bağlı olup ayrıca beyin korteksi ile karşılıklı ilişkileri vardır. Sempatik-ergotrop sistem çalışmasının ağır bastığı hallerde daha canlı, çabuk duygusal tepkiler ve etkilenmelerinin bulunduğu bir davranış tipinin ve uyanıklığın, parasempatik-trofotrop sistem çalışmasının ağır bastığı hallerde ise daha gevşek ve yavaş davranışlarla uyku halinin görüldüğünü, ayrıca sempatik tonusu yüksek olan sempatikoton kişilerle parasempatik tonusu yüksek olan parasempatikoton kişilerin kendilerine has belli bir takım davranış ve kişilik özellikleri izlenir (16).

5- Kişiliği Oluşturan Sosyal Etkenler

Kişiliğin oluşumunda biyolojik etkenler belli bir rol oynayarak buna bağlı kişilik yapısı tipleri ve değişiklikleri oluştururken, doğumdan sonraki gelişimde insanlararası etkileşim süreci içindeki çevresel ve sosyal

etkenlerin kişilik üzerindeki etkileri çok önemli olup bireyden bireye büyük farklılıklar gösterir (42).

5.1.Çevre Etkeni

İnsanın içinde doğup büyüdüğü çevrenin onun kişiliğinin oluşumu üzerindeki etkisi yadsınamaz bir gerçeklik kazanmıştır. Çevre etkenleri arasında iklim, doğa koşulları ve yaşanan doğa yöresi yanısıra o toplumun kültürü ve dolayısıyla antropolojik etkileri de sayabiliriz. İklim koşullarının ve yaşanan doğa yöresinin belli bazı kişilik tipleri oluşturmada etken olduğu yıllardır gözlemlenmiş verilere dayanarak kabul edilmiştir. Örneğin, kıyı kesiminde yaşayan insanlarla kara bölgelerinde, çöllerde ya da dağlık yörelerde, ayrıca sıcak ve soğuk iklimlerde yaşayanların birbirinden az çok değişik kişilik yapıları olduğu bilinmekte ve geniş kapsamlı sınıflamalarda bu insan tipleri bazan böyle ayırdedilebilmektedir (16). Kuzeyli, soğuk iklim koşullarında yaşayan insanların daha sert ve donuk mizaçlı, buna karşılık güneyli, sıcak iklim ve kıyı kesimlerinin insanların daha çabuk değişen duygusal tutumları ve daha yumuşak, gevşek bir mizaçları olduğu konusunda halk arasında genel bir kanı vardır. Her ülkenin belli bölge kentlerinin insanlarını da belli bazı kişilik özellikleriyle tanımaya doğru bir eğilim bulunur. Her ne kadar, bu topluluklar içindeki insanların kendi aralarında da çok değişik kişilik yapıları bulunmaktaysa

ve kişilikleri yörelerine göre değerlendirmede belki de bir ön-yargının bulunduğu düşünülüp bunun kesin bilimsel bir kanıt olamayacağı da söylenebilirse de, bu niteliklerin oluşmasında belki iklim ve doğa koşullarının etkisi bir dereceye kadar olurken, o gruptaki insanların, yine çeşitli doğa ve toplumsal yaşam koşulları içinde kuşaklar boyu edindikleri bazı davranış örneklerinin yeni kuşaklara da yansımaları ve görenek yoluyla benimsenmesi de olasıdır. Bu nedenle doğa ve iklim koşulları ile birlikte antropolojik ve kültürel etkenleri de birarada gözönünde tutulmalıdır (16).

5.2. İlk Sosyal İlişkiler

Çocuk, doğumundan başlayarak çeşitli sosyal durumlar ve ilişkiler içinde olup bunlardan etkilenerek kişiliğini oluşturur. Çocuğun dış toplumsal uyaranlara yanıt verebilmesi 1. aydan sonra başlar. Bu ilk dönemdeki tepkileri çok sınırlıdır; ancak gülme, ağlama, bağırma, bağırıldığı zaman kucağa alınınca susma gibi olup, yavaş yavaş insan sesi ile başka sesleri ayırtma türündedir. Daha sonraları, tanıdık olan ve olmayan kişilerle nesnelere ayırtmaya başlar ve ancak 4. aydan sonra dostça ve düşmanca (ya da seven ve kızan) seslerle hareketleri ayırtmayı öğrenir. 4. aydan önce genellikle sadece kendisi ile ilgili iken, ancak bu dönemden sonra çevresindekilerle ilgilenmeye başlar. 4

aylıktan küçük bebeler bir araya konulduklarında birbirleriyle hiç ilgilenmedikleri görülmüştür. Başkalarının hareketlerini taklid etme ve onlardan birşeyler (oyuncak v.b) alıp vermeğe 6. aydan sonra başlarlar. Yine bu dönemde çocuklar arasında yavaş yavaş birinin ötekinin önderliğini alması gibi davranışlar da gözlemlenir. Aynı anda bir kişiden fazla kimseyle ilgilenebilme ise 1 yaşından sonra başlar. Bu durumda da yine iki kişiyle aynı anda ilgilenmeyip biriyle ilgilenirken ötekini bırakma türünde bir davranış gösterir. Üç çocuğun birbirleriyle gerçek bir etkileşim halinde karşılıklı ilişki kurabilmeleri ancak 5-6 yaşlarında olur (43).

5.3. Ev ve Aile Etkileri

Kişiliğinin oluşmasında insanın içinde doğup büyüdüğü, yaşadığı ev ve aile ortamının etkileri büyüktür. Çocuğun ilk sosyal ilişkileri önce anası ya da onun yerini tutan kişiyle olmakta, derken babası ve daha sonra aile içindeki diğer yakın kişilerle olmakta ve toplumsal çevresi geliştikçe sosyal ilişki kurduğu kişilerin sayısı ve çeşitleri de artmaktadır. Ancak, ilk sosyal ilişkilerde ana-baba ile çocuk arasındaki ilişki ve etkileşim en önemlisidir. Ana-babanın çocuğa karşı çok hoşgörölü ya da hiç hoşgörüşüz, aşırı koruyucu ya da ilgisiz davranışları, fazla ya da az sevgi vermeleri yanısıra, ana-babanın çocuğa karşı tutum ve davranışlarında birbirine ters düşen tutumları ya da

çocuğa karşı tutumlarındaki değişken, tutarsız ve kararsız durumları, çocukta kavram ve davranışların olumlu, ılımlı bir yönde gelişmesini engeller. Böylesine bozuk ve tek yönlü kavramlarla gelişen çocuğun daha sonraki geniş toplumsal çevre içindeki insanlararası ilişkilerinde oluşlu bir uyum sağlaması da zor olur. Superego her ne kadar insanın kendi içinde oluşuyormuş gibi görünürse de, bu aslında ilk oluşum kaynağı bakımından, sosyal yaşamın bir faktörüdür.

Ana-babanın ve yakın aile çevresinin çocuğun kişilik oluşumu üzerindeki etkisi çok geniş kapsamlıdır. Burada, büyüklerin kendi sorunlarını çocuklara yansıtarak rahatlamaları ve onların kişilik yapılarında aksaklıklara yol açmaları sık ve yaygın olarak rastlanan durumlardandır. Kendine güvensiz bir ana ya da babanın çocuğunun üzerine çok düşerek ve dış çevreyi tehlikeli göstererek onu aşırı koruması (aşırı koruyucu ana-baba tipi) çocukta bağımlı ve kendine güvensiz bir kişilik yaratabilir. Yine aşırı otoriter, çocuğun her isteğini engelleyici, kendi görüşlerinin benimsenmesinde direten ana-babalar da çocukta çekingen, pısırık bir kişiliğe yol açabileceği gibi, bu örneği benimsemesi halinde o çocuğun da ilerde böylesine otoriter, görüşlerinde direten bir kişi haline gelmesine neden olabilir. Bu gibi tutum bazan ters tepki ile çocukta başkaldırıcı, otoriteden kaçan, isteklerini kaçamak yolla yerine getirmeye alışkın, yalancılığı benimsemiş toplum-

dışı kişiliklere de götürebilir. Tersine, çok hoşgörülü ve çocuğun her isteğini anında yerine getiren ana-baba tipleri de çocukta engellenmelere dayanıksız, çabucak çöküveren bir kişilik yapısı oluşmasına yol açabileceği gibi onun ilerdeki geniş kapsamlı toplum ortamındaki insanlararası ilişkilerini dengeli ve uyumlu bir biçimde kurabilmesini zorlaştırır.

Çocuğun ilk sosyal ortamı olan aile içi ilişkilerde karşılıklı hak ve görevleri tanıyarak ve bunları dengeli bir biçimde kurarak yaşamayı öğrenmesi, onun insanlararası ilişkilerin doğru yolda kurabilmesine yardımcı olup toplumsal uyumunu kolaylaştırır. Kişilik oluşmasındaki aile çevresi etkeni içinde kardeşlik ilişkileri de önemli bir yer tutar. Bir çocuğun tek çocuk olması ya da kardeşler arasındaki yeri de kişiliğin oluşmasında zaman zaman kararlaştırıcı bir etkide bulunmaktadır. Tek çocuk sorunu çoğu kez başlıbaşına bir konu olarak psikolojik kişilik yapısında etkili olur. Tek çocuk aile içinde genellikle büyüklerin tüm dikkat ve sevgisini (bazan da tüm suçlamalarını) tek başına üzerinde toplamakta ve kimi zaman korunarak, kimi zaman tüm ideallerin üzerinde toplanmasıyla zorlanarak ve sevgi ile dikkati rakipsiz bir biçimde kendinde toplayarak yaşamaya alışır. Bu durum onu, kendi yaşıtı ya da kuşağından kimselerle çoğu şeyleri paylaşmayı ve böyle bir ortamda kendi var oluşunu kendi başına ayakta tutmayı öğrenmesini

engelleyeceğinden, ilerdeki geniş toplumsal ortamında insanlararası ilişkilerini kurmada güçlükle karşılaşmasına neden olur.

Kardeşlik sırası ve kardeşler arasındaki yer de kişilik oluşumunda etkin bir rol oynayabilir. Kardeşlik sırasındaki ilk ya da son çocuklar genellikle daha çok zorlanmalarla karşılaşmaktadır. Birinci çocuk ilkin ana-babanın tüm sevgi ve dikkatini üzerine çekerken, arkadan başka kardeşlerin gelmesiyle bir yandan bu ilgiyi yitirmenin sarsıntısını yaşarken, bir yandan da kendinden yaşından büyük bir takım sorumlulukların beklenmesiyle de karşılaşabilir. En küçük çocuk ise genellikle en çok ve en uzun süre korunup, hep savunularak ya da çocuk görülerek kişilik oluşumunda bazı sarsıntılarla karşılaşabilir. Çok sayıdaki kardeş sırasında bazan orta sıralardaki kardeşlerin de diğerleri arasında belirginleşmek çabalarıyla ve ana-babanın tutumlarına bağlı olarak değişik kişilik yapıları oluşturmaları olasıdır. Ayrıca, kardeşler arasındaki cins farklılıkları da belli bazı kişilik bozukluklarına yol açabilir. Bu da genellikle bir cinsten çok sayıda kardeş arasında öteki cinsten tek kardeş olduğu zamanlarda görülür (16).

5.4. Diğer Sosyal Etkenler

İlk sosyal çevre olan aile çevresinden sonra okul çevresi, din kuruluşlarıyla ilgili çevre, spor klüpleri, oyun, arkadaş ve mahalle çevreleri de kişiliğin oluşumunda belli ölçüde etkin olabilirler. Bu çevrelerin etkisi iyi olabileceği gibi kötü de olabilir. Örneğin, okul, bazı çocukları okumaya meraklı, bilgün kişiler haline sokarken, bazılarını da okuldan ve okul ile ilişkin şeylerden nefret eden kimseler haline sokabilir. Belli okullardan belli kişilik tipindeki insanların çıktığı da gözlemler arasındadır ve çoğu kez günlük konuşmada o okullarla ilişkin kişilik tiplerinden bile söz edildiğine rastlarız. Benzeri biçimde bazı mahallelerin de belli bazı kişilik tipleriyle ilişkin olarak anıldığı bilinir (16).

6- Normal ve Anormal Kişilik

Neyin normal, neyin anormal olduğunu özellikle kişilik konusunda, kararlaştırılması en zor olan birşeydir. Bu alanda "normal" ve "anormal" sözcükleri değişik kişiler ve değişik ortamlar için değişik anlamlar taşırlar. Normal ve anormal kavramı normatif, istatistik ve sosyal ölçülere göre değerlendirilebilir.

Normatif ölçüye göre, yargılamayı yapan kişilere ters düşen, onun görüşlerine aykırı olan anormaldır. Örneğin, öğrencisinden tam uysallık ve çalışkanlık bekleyen bir öğretmen için normal öğrenci uysal ve

çalışkan olanıdır, böyle olmayanlar anormaldir. Buna karşılık, öğretmenden yaramazlık ve tembelliğe hoşgörü bekleyen bir öğrenci içinse, bu öğretmen anormaldir. Yahut ta, en güzel yemeğin tavuk yemeği olduğuna inanan birisi için tavuğu sevmeyen kişi anormal, tavuğu sevmeyen ve yemeyen kişi için de tavuk yiyen anormaldir.

İstatistik ölçüye göre, ortalamadan çok aykırı düşen anormaldir. Bu görüş için en normal olan insan, ortalama insandır, bunun üstü ve altı anormaldir. Örneğin, belli bir sınıftaki öğrencilerin zeka bölümü ortalaması 98 ise, 120 olan da, 78 olan da anormaldir.

Sosyal ölçüye göre ise o toplumsal ortam içinde uyumu çok iyi olup, yaşantısından ve halinden hoşnut olanlar normal, bu ortama uyum sağlayamayan, ondan şu ya da bu biçimde kaçmak isteyen, ya da çatışmaya düşen kişiler ise anormaldir.

Özellikle toplumsal normlar açısından insan ve insan toplulukları her zaman aynı uyumu sağlayamaz ve normlar da çok değişik olduğundan bir grup için normal olan toplumsal koşul, diğeri için anormal sayılabilir. Örneğin, bir ilkel toplulukta (insanların çıplak gezdiği bir toplulukta) çıplak gezmek normal sayılırken, uygar bir kentte böyle gezmek anormal sayılabilir. Benzeri biçimde, plajda koyu renk takıp elbiseli, kravatlı ve fötr şapkalı bir adamın oturması anormal görünürken, bir genel müdürün mayo ile

bürosunda oturması anormal sayılacaktır. Bu örnekler bir çok çeşitlemeleriyle, değişik türlerde yaygınlaştırılabilir.

Normal ile anormal arasındaki sınırın çizilmesindeki bu zorlukları karşın yine de belirgin biçimde ayırdedilebilen normal ve anormal kişilik tipleri vardır. Bu tipler iki türlü sınıflama yapılarak ayrılabilir. Bir sınıflama türü anormalliğin işlevsel (fonksiyonel) mi yoksa yapısı (strüktürel) mi olduğuna dayanır. İkinci tür sınıflama ise anormalliğin psikonevroz mu yoksa psikoz mu olduğuna göre yapılmaktadır.

Yapısal (strüktürel) ya da organik kişilik bozukluğunda, bozukluk belli bir organik nedene dayalıdır. Örneğin, sinir sistemini tutan sifiliz, ensefalit, beyin doku ya da damarlarındaki doğuştan ya da edinilmiş bozukluklar, belli metabolizma bozuklukları, kan hastalıkları, endokrin bozuklukları, kromozom anomalileri bunlar arasında sayılabilir.

İşlevsel (fonksiyonel) bozukluklarda ise saptanabilen bir organik bozukluk yoktur; ancak kişinin sinir sisteminde edinilmiş bazı çalışma bozuklukları olup, buna dayalı bir takım davranış değişiklikleri ya da bozuklukları oluşmuştur. Örneğin, çeşitli ruhsal nedenlere, stresslere bağlı olarak, sinir sisteminin uyarılabilirliğinin artması ile çabuk sinirlenme, ya da negatif sinir sistemi dengesinin bozulması ile çeşitli vegetatif belirtilerin (çarpıntı,

terleme, yüz kızarması, mide salgısı artması, nefes darlığı başlıca özelliklerdir).

Psikonevrozlar ile psikozlar arasındaki ayırımı gelince: Psikonevrozlar psikozlardan çok daha fazla sayıda görülmekte olup, kişinin düşünce, yargı, algı v.b. ruhsal işlevlerinde fazla bir bozukluk göstermeyip daha çok duygu bozukluğunun ön planda olduğu hastalıklardır. Bunlarda dış görünüm ve dış ortam ile ilişkilerdeki davranış genellikle normal gibidir; asıl huzursuzluk kendi içlerindedir. Bu nedenle, dış çevre içinde yaşamlarını sürdürebilir ve hemen ortamdan uzaklaştırılarak tedavileri gerekmez. Psikozlarda ise yargı, algı ve düşünce alanında bozukluklar ön plandadır ve dış ortam ilişkileri bozuk olup normal insan topluluğu içinde hemen göze batar, bu ortamda yaşamaları olanaklı olmadığından, çoğunlukla dış ortamdan ayırılarak tedaviyi gereksinirler (16).

III-ERGENLİK DÖNEMİ

1-Ergenliğin Tanımı

" Ergen " sözcüğü Batı literatüründeki "adolescent" sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmıştır. Latincede büyüme, olgunlaşmak anlamında kullanılan " adolescere " kökünden gelmekte olan bu fiil, yapısı gereği bir durumu değil, bir süreci belirtmektedir. Bu sözcük, günümüzde, bireyde gözlenebilen süratli ve sürekli bir gelişme devresi olarak da tanımlanabilmektedir (43).

Ergenlik kavramı, tanımı, gruplandırma ve yaş dilimleri içindeki yerinin saptanması açısından, değişik toplumlarda ve dönemlerde, değişik yaklaşımlarla ele alınmıştır.

İlkel toplumlarda, çocukluktan erişkinliğe geçiş birdenbire olur. Toplumun gelenek ve göreneği uyarınca düzenlenen bir törenden sonra genç, artık erişkin olarak kabul edilir. Bu tür toplumların bazılarında, özellikle erkeklerin, erişkinliğe geçişi " Initiation " adı verilen uzun süren törenlerle olur. Topluma giriş seremonisi olarak kabul edilen bu törenlerde, ergen, havaya fırlatılır, yere düştüğü zaman iyice dövülür. Kızların yanından uzaklaştırılarak, delikanlıların bulunduğu yere bırakılır. Genç, burada sürekli bir işkenceye tabi tutulur. Daha sonra, sünnet edilir ve

uyuması gereken kurallar kendisine açıklanır (36). Bu törenler süresince acı ve işkenceye dayanıklılık, erişkinlik belirtisi olarak sayılır.

Aristo ergeni, " ölçü tanımamak, tutkuyla davranışa geçmek ve her şeyde aşırılığa kaçmak " gibi duygusal kavramlarla değerlendirmiştir (4).

Köknel'e göre ergen, belirli ve sınırlı bir yaş dilimi içinde, duygu, düşünce, davranış ve tutum olarak gelişme çabası harcayan kişidir (21).

Varış'a göre, ergenlik, genel olarak çocuklukla yetişkinlik arasında kalan devre olarak tanımlanır (39).

Tütengil'e göre, insanı ergen yapan biyolojik yapı ve fizyolojik işleyişin yanısıra o insanın düşünceleri ve yaşam karşısında takındığı tavidir (23).

Koptagel'e göre ise, ergenlik dönemi gelişim sürecinin en dramatik dönemlerinden biridir. Ergenlikte kişi psikolojik gelişim dönemi açısından kişisel bağımlı bir gelişimden kişisel bağımsızlığını saptaması gereken bir gelişim dönemine ulaşmıştır (15).

Davranış bilimciler ergenlik dönemini bir gerginlik ve fırtına dönemi olarak nitelendirirler (35).

Gerek ergenlik, gerekse gençlik dönemleri insanı yaşamında en güzel, en güçlü ve en umutlu dönemleri olurken, aynı zamanda birer kriz ya da bunalım dönemleridir. Aslında her değişim, bir durumdan ötekine geçiş ile eski alışkanlıklardan sıyrılıp yeni koşullara uyma zorunluluğunu getirdiğinden, kendine

göre bir zorluk taşımakta, dolayısıyla bir kriz ya da bunalım dönemi olarak adlandırılabilir. Buna göre gençlikten orta yaşa, orta yaştan yaşlılığa, öğrencilikten iş yaşamına, iş yaşamından emekliliğe, bekarlıktan evliliğe ve yine evlilikten bekarlığa yahut dulluğa geçişlerin her biri de kendine göre birer kriz ve bunalım dönemleridir. Ancak, gerek biyolojik, gerekse sosyal bakımdan en önemli bir değişiklik sayılan ergenlik ve gençlik dönemleri bunların arasında daha bir belirginlik taşır. İşte belki de bu yüzden yıllar boyunca ergenlik ve ilk gençlik dönemleri halk arasında oldukça şatafathı sözlerle belirlenmiş "buhran çağı" "delikanlılık" "ateşli gençlik", "kabına sığmazlık" gibi deyimler hep bu dönemi anlatımda kullanılmıştır. Dikkat edilirse, bu kullanım bir yandan özenme ve hasret, bir yandan da kıskançlık taşımaktadır. Fransızların bir deyişi olan "Gençlik bilebilseydi, ihtiyarlık yapabilseydi" sözünde, ihtiyarlığın yaşam karşısındaki çaresizliği dile getirirken, gençliğin de bilgisizliği vurgulanmakta ve bu gibi deyimlerin hep daha yaşlı kuşaklar tarafından yaratıldığı da gözönüne alındığında, yaşlıların sanki umutsuzluklarının acısını gençliğin deneyimsizliğini vurgulayarak, kendilerini daha üstün görmek yoluyla çıkardıkları düşünülebilir. Bu konuda en içten haykırışı ünlü İngiliz ozanı Shakespeare bir şiirinde, "gençlik sana hayranım,

ihhtiyarlık senden nefret ediyorum " diyerek yapmıştır (16).

2- Ergenlik Çağı Ne Zamandır?

Ergenliğin ne zaman başlayıp ne zaman sona erdiği çeşitli görüşlere göre tartışmalı ve değişiktir. Kabaca söylenecek olursa, ergenlik, buluş ile başlar ve gencin erişkinliğe varmasıyla da biter. Ama bu gerçekte ne zamandır? 1989'da İngiliz yazarı Thomas da Quincey şöyle diyordu: " Erkeklik ne zaman, hangi testle, hangi işaretle başlar? Fiziksel olarak bir ölçüye, yasal olarak bir ölçüye, ahlak açısından bir üçüncü, düşünsel açıdan da bir dördüncü ölçüye göre başlar, oysa hiçbirisi de kesin değildir" (16).

Gerçekte de ergenliğin alt ve üst yaşları konusunda bir anlaşma görülmemektedir. Geleceğe göre ergenlik, 12-20 yaşları arasındaki dönemdir (12). Sandstrom, ergenliğin başlangıcını 13.5-16 yıl, sonunu ise 16-20 yıl olarak belirlemiştir (31). Sosyal sorunlar alanında yapılan bir incelemede 13-21 yaşları arasındaki ergen olarak kabul edilmişlerdir (30). Ergenlik konusunda yapılan uygulamalı bir araştırmaya göre Wilmott, yaş sınırını, 14-20 yaş arası olarak ele almıştır (41). Köknel'in yaptığı sınıflamada, ergenlik dönemi kızlarda 13-18, erkeklerde 15-20 olarak kabul edilmiştir (21).

UNESCO, ergenlik dönemi 15-25 yaş dilimleri arasında göstermektedir (43).

İnsan gelişiminin çok yönlü bir konu olması ya da biyolojik, psikolojik ve sosyolojik gelişmenin aynı yıllara rastlamaması ergenlik tanımı ve yaşı konusunda bu denli görüş farklılığı oluşturduğunu düşündürmektedir.

3- Ergenlik Dönemleri

İnsan gelişiminin bir evresi olarak "Ergenlik-Adolescence" dönemi ele alındığında ilk incelenmesi gereken konu ergenlik ile "Erinlik-Buluğ-Puberty" devrelerinin aralarındaki farklılığı belirlemektir. Erinlik (Puberty) dönemi, cinsel organların olgunlaştıkları sırada oldukça kısa süren fizyolojik değişiklikler evresi olarak görülür. Erinlik sözcüğü, erkeklik yeteneği, ya da erkeklik yaşı anlamına gelen Latince "Pubertas" kökünden gelmektedir (43). Ergenlik dönemini, erinlik evresi ile özdeş tutmamak gerekir. Her ne kadar erinlik, ergenliğin bir devresini oluşturmaktaysa da ergenlik; erinlik öncesi, erinlik ve erginlik dönemlerini içeren uzun süreli bir evredir. Ergenlik, tek başına fizik olgunluğu değil, fakat olgunluğun tüm yüzlerini içeren bir dönemdir (43).

Ortalama insan yaşamının hemen hemen 1/10'ünü kapsayan bir dönem olan ergenlik çağı kişni yaşamının önemli değişikliklerini içeren bir çağdır. Ergenliğin

başlangıcında kişinin biyolojik durumunda, sonunda ise psikososyal durumunda bir değişiklik bulunmaktadır. Böylece bu dönemin başlangıcı da sonu da birer kişisel kriz demektir. Dolayısıyla, bugün artık oldukça uzun bir süre içinde kabul edilen ergenliği "erken", "orta" ve "geç dönem"ler olarak ayırdetmek olasıdır (16).

3.1. Ergenliğin Başlangıcı (Erken Ergenlik)

Ergenliğin başlangıç döneminde, yani "erken" döneminde, bedensel ve biyolojik değişimler ön planda olup, kişinin bu fizik değişimi karşısında kendini tanıması ve bir ömür boyu taşıyacağı fizik nitelikleri kabullenmesi söz konusudur. Bu, ergenliğin diğer bazı yönlerinde de olduğu gibi, çoğu kez bir yabancılaşmayla birliktedir. Eski niteliklerden ayrılmamakta ve yeni bir role girmeye başlamaktadır. Ergenliğin bu dönemde en başlıca özellik pubert (buluğ) değişiklikleridir. Pubertede sadece cinsel değişiklikler yoktur, aynı zamanda bedenin genel büyümesinin hızla geçtiği bir dönemdir. Burada boy,yüz çizgileri, bedende yağ dağılımı, pelvis ve kas gelişimi bakımından göze çarpan artışlar vardır ki bunlar da genital organlardaki ikincil cinsel nitelikler kadar önemli olup ergen gelişiminin gidişini belirlerler. Yine aynı anda bedenin hormonal işlevlerinde de bu hızlanma ve artış ile değişme görülmekte, bu da hem bedensel, hem de ruhsal durumu etkilemektedir (16).

Cinsel özdeşim de bu dönemin sorunlarından. Ergenlik yaşındaki çocuk ilerde benimseyeceği cinse ait özellikleri yakın çevresindeki erişkin kişileri örnek alarak öğrenecektir.

Çocuğun ilk tanıdığı, ilk duygusal bağıntı kurduğu kadın ve erkek, ana-babasıdır. Çocuk bazan ana-baba ile özdeşim olanağı bulamadığında, bunu yakın çevresindeki başka erişkinlerde arar. Bu yaşta çocuğun kendi cinsinden bir erişkinle yakın ve karşılıklı bir anlayış içinde arkadaşlığa büyük gereksinimi vardır. Bu erişkin onu anlamaya çalışan, kendisine ve görüşlerine saygı duyan ama aynı anda gerekli olduğunda koruyan, fakat bağımsızlık yolundaki gelişimini de engellemeyen, bilmediği ve zorda kaldığı konularda kolayca danışabileceği bir kişi olmalıdır. Bunu ana-babasında bulabilmesi en olumlu yoldur.

Erken ergenlik çağındaki ruhsal kaynaklı bedensel belirtiler, yani psikosomatik tepkiler arasında çeşitli mide-barsak hastalıklarına, özellikle gastrit, kolit gibi durumlara rastlanabilirken zaman zaman mide ülseri de görülebilir. Bronş astması da bu dönemde görülebilen psikosomatik hastalıklardandır. Bazı deri belirtilerine de rastlanabilir. Ençok görülenler, bölgesel olarak saç ve kıl dökülmesi, kaşıntılar, sedef hastalığı ve genellikle yapay yolla meydana getirilen, yani kendi kendine bir takım eylemlerle yol açılmış deri yangıları, dermatitis artefacta'lardır.

Erken ergenlikteki ruhsal belirtiler ise çoğunlukla düşünce de dağınıklık, dikkatini bir noktada fazla toplayamama, çabuk sıkılma, bir duygudan ötekine hızla geçme, çabuk öfkelenme, hırçınlaşma ya da kırılıp içine dönme ile belirginleşir. Bu dönemdeki aşırı duygusallık ve saldırganlık, bir yandan gençteki hormon değişiklikleri dolayısıyla adrenal salgısının kanda yüksek düzeyde bulunmasına bağlı olurken, kuşkusuz ki çocuğa sunulan davranış örnekleri de bunda etkili olmaktadır.

Ergenlerdeki ruhsal bozukluklardan sık rastlanan biri de zorlu düşünce ve eylemlerle kendini gösteren obsessif-kompulsif davranışlar ve fobilerdir. Zorlu düşünce ve eylemler, çocuğun aklının sürekli bir düşünceye takılması ve bunu geçiştirmek için belli bir takım hareketleri sürekli yinelemesidir.

Ergenlik çağının düşünce tipinde soyutlaşmaya doğru bir eğilim de görülür. Bu soyutlaşma zaman zaman onları gerçek dünyadan ve gerçek kavramlardan soyut kavramlara doğru çekebildiği gibi, bazı hallerde hastalık haline de geçebilir ve şizofreni başlangıcı olarak belirebilir. Bu çağda, düşüncede soyutlaşma ile birlikte mistik eğilimler de görülür. Çocukların dinsel ve mistik konulara merakları, aslında bilinmeyen şeylerin uyandırdığı meraktan doğan bir şey olup, az çok kendi durumlarını da yansıtır.

Ergenlik çağının özelliklerinden biri de düşünme kurmadır. Bu normaldir, ancak bazı hallerde düşünme kurma yoğun bir biçim alıp gencin tüm yaşamını ve vaktini kaplar hale geldiğinde, bu patolojik bir boyut kazanır. Gerçek dünyanın sorunları, kendine zor gelip, bunlarla başedemediğinde, kendini düşünme yoluyla doyurmayı seçmektedir. Bu giderek gencin içine kapanmasına, gerçek dünya ilişkilerinin başarılı bir biçimde yürütememesine yol açar. Bazı hallerde, düşünme kurmanın yanısıra masal uydurma (mitomani) davranışına da rastlanır. Düşünde kurduğu olayları, yani aslında kendisinin bastırılmış bulunan isteklerini gerçekmiş gibi çevresine anlatmaktadır (16).

3.2. Ergenliğin Orta Bölümü (Orta Ergenlik)

Ergenliğin orta bölümünde, biyolojik bedensel gelişim tamamlanıp, genç kişi cinsel kimliği ve özdeşimini artık belirlemiştir. Bu dönemdeki tepkiler daha çok ruhsal alandadır. Ergen, kendi kendisi, ana babası ve dış dünya çevresi ile ruhsal bir savaşım içindedir. Başkaldırı, yakınlarıyla geçimsizlik inat, söz ve düşüncelerini kabul ettirme çabaları ile çabuk kırılma, küsme öfkelenme ve yaşamdan bıkmaya dek varan depressif haller bu döneme özgü niteliklerdir. Saldırganlık eğilimi burada da sürmektedir. Yavaş yavaş karşı cinsten yaşlılarıyla ilgilenme başlamakta, ancak karşılıklı anlaşmazlıklar, kırılmalar ve kavgalar da sık

görülmektedir. Bu dönemde ergen, yoğun bir ruhsal arayış içindedir. Kendine özdeşleştireceği ideal tipler arar. Uzak veya yakın çevresindeki kahramanlara toplumda belirginleşmiş kimselere bir hayranlık eğilimi vardır. Düşünsel arayış da bu dönemin niteliklerindedir. Kendine has bir takım ilkeler ve davranış biçimlerini benimsemeğe yönelir, ancak bu yönelme başlangıçta taklitten öteye gitmez. İşte düşünsel kavram oluşumunun en etkin biçimde geliştiği dönem bu çağdır, bu nedenle de bu çağdaki genç ergenlere toplumun olumlu kavramları sunması son derece önemli olmaktadır. Değer yargıları bu dönemde oluşmağa başlamaktadır ve genellikle tepkisel bir davranış ergenin benliğinin bir parçasıdır. Kendisine sunulan örnekleri sürekli deneyip sinamaktadır. Haz ilkesi ile gerçek ilkesi arasında kararsız bir oynama içindedir. Yakın aile çevresindeki kavramlar ona çok baskılı ve modası geçmiş gelir, toplumun egemen kavramları da aynı biçimde görülür. Haz ilkesine aykırı düşen bu kavramların karşıtı ise hemen her zaman, her çağda ve her toplumda var olmuştur (16).

3.3. Geç Ergen Dönemi

Geç ergen döneminde ise sorunlar daha çok sosyo-psikolojik nitelik kazanırlar. Orta ergenlikteki düşünsel arayış şimdi daha sosyal bir nitelik kazanmış olarak sürmekte, kişiliğini kanıtlama çabaları da ön

plana çıkmış bulunmaktadır. Kuşaklararası çatışma bu dönemde de değişik boyutlarda süre gitmektedir. Daha önceki dönemlerde yakın çevrenin özdeşim kişileri ve toplum kurallarının temsilcileri gibi görünen ana-babayla ve onların benzeri kişilerle daha çok teke tek olan çatışma, bu dönemde toplumun kendisiyle, yasalarıyla, kurallarıyla ve kesimleriyle çatışma haline dönüşmüştür. Ergen kuşaklarla, erişkin kuşaklar arasındaki çatışma, dünya kuruldu kurulu vardır. Ergen her zaman "özgürlük" diye bağırmış, bunu isterken bireysel özgürlüğünün ve haz ilkesinin çekiciliğinin temelinden yola çıkmış ve bunu genelleştirmek istemiştir.

Ana-babanın ergenlik çağındaki çocuklarına verebilecekleri en güzel armağan sevgi, anlayış ve güven verici davranışla sundukları olumlu kavramlar olacaktır. Bu onlara bırakabilecekleri en değerli mirastır (16).

4-Ergenlik Döneminin Sorunları

Ergenlik durumunda karşılaşılan sorunlar, çocukluktakine oranla daha yoğun, sayıca daha fazla ve daha değişkendir. Bireydeki süratli ve köklü biolojik, psikolojik ve sosyal değişme ve gelişme, çok kısa bir süre içinde olup bitmektedir. Oysa ergen bu değişmelere kendini ayarlamakta yeterli deneme, bilgi ve gücü henüz

kazanmamıştır. Ergenlik döneminin temel özelliklerinden biri olan güvensizlik, ergenin atılgan, gösterişçi ya da çekingen bir birey olmasına neden olabilir. Bu evrede ergen, başkalarının kendisi hakkında verecekleri hükümler konusunda aşırı derecede duyarlıdır (43).

Ergenlik döneminin önde gelen sorunlarından biri de, ergenin değişmekte ve gelişmekte olan bedenini kabul etmesi ve bu değişime uyum gösterebilmesidir. Bu hızlı değişime ve gelişim, ergenler için önemli bir kaygı kaynağı oluşturur. Ergenin gelişim hızı ile, bu değişimlere hazırlıklı olup olmaması, toplumun ergen için koyduğu ölçülerle ergenin olgunluğu arasındaki uyumsuzluk, onun davranışlarına etkin olmaktadır. Ergenin önde gelen sorunlarından biri de, yetişkinlerle olan etkileşiminden doğar (43).

4.1. Ergenlikte Ana-Baba ile Olan Sorunlar

Ergenlik, bir geçiş devresi olup, ana-babaya olan tutumların değişmesi ile başlar. Tam bağımlılıktan gerçek manada bir özgürlük istemi oluşur. Genellikle sorunlar ana-babaların tutumlarının bağımsızlığa ters düşmesinden doğar. Dolaylı olarak da olsa bu bağımsızlık düşüncesine karşı gelirler. Ergenler ana-babalarının otoritelerindeki tutarlılığı, bağımsızlıklarına kavuşmuş olup olmadıklarını anlamak için sürekli olarak denetlemektedirler. Kendilerine güvenilmesini,

kabul edilmelerini bekleyen ergenler için kusur bulan aileler yıkıcı olur. Koptagel, anneler tarafından fazla korunan çocukların ruhsal gelişimlerinde fazla bağımlılık ile anal dönemde takılı kalmağa eğilim olduğu ve güçlükler karşısında anal bir gerileme gösterecekleri hakkında yaygınlar olduğunu belirtmiştir. Çalışmasında ana-babanın kendi bilinçaltı eğilim ve duygularından doğan ve aslında kendi çocukluk yaşantılarından edindikleri izlenimler sonucu gelişen ruhsal yapılarındaki nevrotik bozuklukların çocuklarına yansıtılmasıyla onlarda da nevrotik bozukluklara yol açtığını belirtmiştir (17).

4.2. Ergenlik Döneminde Psikososyal Sorunlar

Hızlı değişimler, enerji ve hareket artışı, toplumun ergene karışık duygularla bakmasına neden olur. Normal olarak ona daha çok sorumluluk verilir. Fakat aynı zamanda seksüel ve agressif impulslarını kontrol altında tutması ve yetişkin otoritesi altındaki çocuk rolünü sürdürmesi de beklenir. Ergenin davranışlarında görülen dengesizlik ve kararsızlık ta çevresinde çatışan değerlerin olduğu kadar, kendisine yöneltilen farklı tutumların da etkisi büyüktür (43).

Saldırganlık, ergenin ana-baba ve toplum kontrolü altında, yetişkinliğin gereklerini karşılamaya çalışırken ortaya çıkan engellemelerden şekillenir. Bu devrede cinsel problemler oldukça önemli bir yer tutar.

Böylece cinsel isteklerin ve ruhsal davranışların birlikte gelişmesi gereken bir devreye girmiştir. Bu sırada çeşitli dengesizlikler ortaya çıkar. Henüz yetişmekte olan genç karşı cins önünde kararsız ve mahçuptur. Seksüel konulara ilgi duyar ve bilgi edinme yollarını araştırır (34).

Ergenlerin aile ortamı ve içinde bulunduğu sosyal çevredeki dengesizlik onlarda huzursuz ve sağlıksız bir kişiliğin oluşmasına neden olur. Hırsızlık, yalancılık, toksik maddelere yönelim bu devrede görülen gösterilerdir. Oteriteye başkaldırır, erişkinlerin politik ve sosyal düşüncelerini beğenmezler. Yeni akımlara ilgi duyarlar ve böylece eski-yeni kuşak çatışması başlar. Ergenlerin bu çatışmalı devirlerinde gerekli yardımı görmemeleri nedeniyle ruhsal hayatında derin çelişmeler, bastırmalar ve doyumsuzluklar olur ki bu çatışmaların sonu bir kısım ergende psikonevrozlara ve hatta psikozlara neden olabilir (34).

4.3. Ergenlik Döneminde Psikiyatrik ve Psikosomatik Sorunlar

Ergenlik döneminde karşılaşılan psikiyatrik ve psikosomatik hastalıklar şöyle sıralanmıştır (18).

- Davranış bozuklukları,
- Histeri krizleri ve konversiyon nevrozu belirtileri
- Anorexia Nervosa
- Adipositas (Şişmanlık),

- Pruritus ani ve vulva,
- Gelişim bozuklukları Amonore,
- Zorlu eylemler (obsessif-kompulsif davranışlar),
- Kaşınma, saç koparma, tırnak yeme, aşırı masturbasyon, vb.,
- İntihar girişimleri

IV- MATERYAL

Vakalar

Bu çalışmada, ergenlik çağında olan ve değişik suçlardan yargılanmakta olan suçlular ile ergenlik çağında olan ve herhangi bir adli kovuşturmayaya uğramamış kişiler arasında ortak olan kişilik özelliklerinin varlığı araştırılmıştır. Adli Tıp Gözlem İhtisas Dairesinde 1993 yılında gözlem altına alınan suçlu ergenler incelenmiş ve aranan özelliklere uygun 50 deneğe ait bilgiler derlenerek istatistiksel veriler elde edilmiştir. Bu gruptaki vakalar deney grubunu oluşturmaktadır.

Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı bünyesinde 1994 yılında muayene edilerek psikometrik testler uygulanmış olan ve aranan özelliklere uygun 50 deneğe ait bilgiler derlenerek istatistiksel veriler elde edilmiştir. Bu grupta ele alınıp incelenen vakalar da kontrol grubunu oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın tamamlayıcısı olarak incelenen kontrol ve deney grubunda yer alan vakalar, aşağıda belirtilen alt gruplara göre dağılım yüzdeleri incelenmiş ve tablolar halinde belirtilmiştir.

- 1-Suçun niteliğine göre dağılımı
- 2-Cinsiyetlere göre dağılımı
- 3-Medeni durumlarına göre dağılımı

4-Tahsil durumlarına göre dağılımı

5-Yaş gruplarına göre dağılımı

6-Zeka bölümlerine göre dağılım

Her iki grubun Rorchach testine göre tesbit edilen kişilik bulguları ayrıca tablo haline getirilmiştir.

V- METOD

Suç işlemiş,ergenlik çağındaki kişilerin, Adli Tıp Kurumunca yapılmış Rorschach Kişilik testi ve Porteus, Aleksander, R.B Cattel gibi muhtelif zeka testi kayıtları esas alınmıştır. Ek olarak yapılmış Rorschach Kişilik Testleri, araştırma formuna uyarlanmış, ayrıca kontrol grubuna da, deney grubuna uygun olarak aynı testler uygulanmış; her iki grub, zeka bölümü ve kişilik özellikleri yönünden karşılaştırılarak incelenmiş kişiliklerindeki farklılıklar ve/veya benzerlikler araştırılmıştır.

5.1. Rorschach Kişilik Testi

Rorschach Kişilik Testi, İsviçreli psikiyatrist Herman Rorschach tarafından normal kişiler ve çeşitli psikiyatrik şikayetleri olan hastalar üzerinde on yıl süre ile yapılan denemeler sonucunda yapılandırılmış kişilerin dinamik özelliklerinin aydınlatılmasında kullanılan projektif bir testtir. Rorschach, 1921'de yayınlanan "Psychodiagnostic" kitabında testin tekniği açıklanmıştır. Puanlama ve yorumlama tekniğini 405 denek üzerinde geliştirmiştir. Tekniğin gelişmesinde çok sayıda mürekkep lekelerini psikiyatrik hastalara ve normallere uygulayarak çeşitli psikiyatrik sendromların özellikleri belirlenmiştir (20).

Rorschach tekniği ilk zamanlar gerek psikologlar, gerekse psikiyatristler tarafından kuşkuyla karşılanmakla birlikte, teknik anlaşıldıkça izleyici artmış ve zamanımızda akıl hastalıkları kliniklerde en fazla kullanılan test haline gelmiştir.

Rorschach tekniğinde tüm projektif tekniklerde olduğu gibi uyaran belirsizdir. Denek bu belirsiz uyaranlar karşısında toplum tarafından beğenilen, kabul gören, öğrenilmiş davranış kalıpları yerine kişisel bir biçimde tepki vermek zorundadır. Böylece deneğin tepkilerinde gereksinimleri, düşünme süreçleri, anksiyete ve çatışmaları aksettirilmektedir.

Rorschach sonuçları ile davranış arasında doğrusal bir bağlantı bulunmayabilir. Birey toplumsal yaşamda eğitilmiştir. Normal birey kendini kontrol etmeye, saldırgan ve düşmanca davranışlardan kaçıp, iyi ve nazık davranmayı, genel olarak kültürde değer verilen kişilik özelliklerini göstermeyi, diğer gözlenen davranışı çoğu kez hakiki his ve tutumlarını aksettirmeyebilir. Rorschach testinde ise doğru ve tipik davranış biçimini bilemeyeceği için bilinçsiz olarak kendini, hatta tam olarak bilmediği yönlerini ortaya koyabilir (20).

Rorschach kişilik testinin temel amacı, kişinin entellektüel fonksiyonları ve kişilik özelliklerini belirlemek, varolan patolojileri ortaya çıkarmak ve tanıya

görmektir. Ayrıca kişi davranışlarının açıklanmasında ipuçları verir ve dinamik bir yorum yapılabilir.

Test materyali, simetrik mürekkep lekesinin basılmış olduğu 10 tane planştan oluşur. Bu planştan 5 tanesi siyah ve gri, 2 tanesi kırmızı ve siyah, son 3 planş ise çok renklidir. Kartlar deneğe belirli bir sırayla verilir. Deneğe, insanların bu kartlarda değişik şeyler gördükleri söylenir ve lekeleri neye benzettiği ve ne olabileceğini veya ona ne düşündürdüğünü söylemesi istenir. Tepkiler aynen, söylendiği gibi kaydedilir. Deneğin test sırasındaki davranışları gözlenir ve not edilir.

Çalışmamızda; suç işleyen ergenlerle, suç işlemeyen ergenler, uygulanan Rorschach kişilik testi ile 10 ayrı açıdan incelenmiştir.

A) DIŞ GERÇEKLERE YAKLAŞIM

1- Çok Yönlü : Olayları değişik açılardan ele alabilen, gerektiğinde olayları bir bütün olarak görebildiği gibi, olayların önemli, küçük detaylarını da değerlendirebilen yaklaşım.

2-Katı-Aşırı -Somut : Olayları daha çok biçimsel özellikleri ile ele alan, ayrıntılara takılıp, olumlu bütünleştirmelere gitmekte güçlükleri olan yaklaşım.

3-Herşeye Hakim Olma Çabalarıyla Birlikte Telafiye Yönelik Davranış : İç güvensizliği sebebiyle olayları mutlak bir bütün olarak ele almaya, olaylar

üzerinde denetim kurmaya çalışan ancak bunu başaramadığından yani komplike, önemli bütünlemlere gidemediğinde, olayların çok küçük, önemsiz ayrıntılarına takılıp kalan yaklaşım.

4-Kaçış Davranışlarıyla Belirlenen Savunucu Yaklaşım ve İnhibisyon:

Negativizm: Olaylar karşısında inhibisyona uğrayan, güvensizliği sebebiyle olaylarla yüzyüze gelmek ve kendinden açık vermek korkusuyla kaçış davranışlarına sağın yaklaşım.

5-İlkel Basit Ayrışmamış: Olaylara tümüyle onlardan aldığı genel (kabataslak) izlenimlerden yola çıkmak suretiyle yüzeysel yaklaşma.

B) Gerçeklerin Algılanması ve Değerlendirilmesi

1-Nesnel, Akılcı: Gerçekleri, olayları doğru değerlendirebilen rasyonel, mantıklı, objektif yaklaşım.

2-Aşırı Biçimci ve Kuru: Olaylara kendinden birşey katmayan, yaratıcı olmayan, olayları oluşturan şartları düşünmeksizin bunları karşılaştığı biçimleriyle değerlendirmeye giden yaklaşım.

3-Tümüyle Öznel, Uyumsuz: Tümüyle kendi duyguları ve beklentileri doğrultusunda hareket ettiğinden gerçekleri değerlendirışı oldukça bozuk, akılcılıktan uzak yaklaşım.

C) Duyguların İfadesi ve Kullanımı

- 1-Hafif labil
- 2-Çığ ve kontrolsüz
- 3-Kısmen veya tümüyle (aşırı biçimde) bastırılmış
- 4-Cansızlaştırılmış, dondurulmuş
- 5-Uygun bir biçimde ifade edilen duygular

D) Affektif İhtiyaçlar ve İfadeler

- 1-Normal
- 2-Zaman zaman aşırıya kaçan beklentiler
- 3-İlkel, çığ ve kontrolsüz oral dürtüler
- 4-Tümüyle bastırılmış

E) Sosyal Çevreyle İlişkiler

- 1-Uyumlu ve doyurucu
- 2-Yoğun ilişki isteği, ancak başarısız
- 3-İlişkilerde aşırı bağımlılık ve egosantrizm
- 4-Sosyal çevre izolasyonu

F) Anksiyetenin Niteliği

- 1-Dış nesnelere bağlı, fobik türde
- 2-Free-floating (serbest gezen)
- 3-Özbeğenin azalmasına ve bedeni tehlikede hissedilmesine bağlı anksiyete
- 4-Parçalanma, çözülme

G) Agressif ve Cinsel Dürtülerin İfadesi

- 1-Kontrollü
- 2-Zaman zaman kontrolsüz
- 3-Çığ ve ilkel
- 4-Aşırı bastırılmış

H) Beden İmajı

- 1-Önemli bir bozukluk yok
- 2-Bedeniyle ilgili güvensizlik duyguları
- 3-Tümüyle bozulmuş ve parçalanmış

I) Kişilik

- 1-İçe dönük
- 2-Dışa dönük
- 3-Daralmış
- 4-Zengin

J) Ego Yapısı Ve Gücü

- 1-Güçlü
- 2-Hafif regressif eğilimleri olan çocuksu ego
- 3-Katı savunmaları olan zayıf ego
- 4-Birincil süreçlerin egemen olduğu zayıf ego

5.2. Cattell Zeka Testi

Kültürel testlerden bağımsız olan, akıcı zeka testlerini inşa etmek amacı ile Raven'i izleyen Cattell, bu teoriye dayanarak Sarason ve Feingold ile kültürden

arınmış olan zeka skalaları serilerini meydana getirmek için çalışmışlardır.

Cattell zeka testi, R.B. Cattell tarafından geliştirilmiş ve "Kişilik-Yetenek Testleri Enstitüsü" tarafından yayınlanmış bir kağıt-kalem testidir. Bu test üç seviyede uygulanabilir.

Birinci skala 4-8 yaşları ile zekaca geri olan yetişkinler için

İkinci skala 8-13 yaşları ile vasat yetişkinler için.

Üçüncü skala 10-16 yaşları ile üstün yetişkinler için.

Her seviye için "A" ve "B" olmak üzere iki paralel form vardır. Bizim kullandığımız test üçüncü seviyenin "A" formudur. Cattell zeka testi kültürden bağımsız olarak hazırlanmıştır. Bireysel ve grup testi olarak uygulanabilir. Cattell zeka testinin A formu, Spearman'ın G faktörü dediği genel zekayı ölçer. Olaylar arasında münasebet veya korelasyon kurmak kabiliyetidir. Testin gayesi, genel bir zeka bölümünün puanının hesaplanmasını sağlamaktır. Cattell, bu testlerin, son derece ekonomik ve ferdin genel kabiliyeti hakkında en uygun ölçümü veren dakik ve manalı olduklarını söyler.

Cattell testini 2A formu dört testten meydana gelmiştir. Toplam 46 soru vardır. Her test belli bir süre içinde yapılmaktadır ve her testteki soru sayısı ile süresi şöyledir.

Test 1	12 item	3 dakika
Test 2	14 item	4 dakika
Test 3	12 item	3 dakika
Test 4	8 item	4 dakika

Her bir teste verilen doğru cevaplar toplanarak, alınan puan hesaplanır ve Cattell'in oluşturduğu kronolojik yaş tablosunda karşılaştırılarak, zeka seviyesi ilgili yaş durumuna göre tespit edilmiş olur (13).

5.3. Alexander Pratik Zeka Testi

Alexander testi kültür faktöründen etkilenmeyen ve daha ziyade pratik zekayı ölçen bir testtir. Bu test, üst ve alt kenarları iki ayrı renkte (kırmızı ve yeşil) boyanmış üstü açık tahta kutulardan ve değişik en ve boylarda, bir yüzleri kırmızı veya yeşil boyalı tahta bloklardan ibarettir.

Problemin doğru çözümünü gösteren renkli şemalar deneğin önüne konur, Kutuların içindeki bloklar uygulayıcı tarafından şemadakinin tam tersi duruma getirilir ve denekten bu blokları eline alıp kutudan çıkarmadan sadece kutunun içinde kaydırarak, şemadaki duruma getirilmesi istenilir. Böyle 9 problem vardır. Denek problemleri ne kadar çabuk çözerse o kadar yüksek puan alır. Her problemin, zaman

açısından bir üst sınırı vardır. 1. ve 2.problem 4 dakika, 9 cu problem 5 dakikadır.

Denek, üst üste 2 problemin süresi içinde başarı gösteremezse veya aralıklı olarak üç problemi başaramazsa testip uygulaması kesilir. Passalong kısmı için elde edilen puanlardan bir skor elde edilir ve bu skor tekabül ettiği IQ'e çevrilir (9).

5.4. Porteus Labirenti Zeka Testi

Bu testler 1924 senesinde Porteus tarafından yayınlanmıştır. Burada denek, başlangıçtan bitişe kadar kalemini hiç kaldırmadan ve labirentin dışına çıkmadan bir çizgi çizmektedir. Gittikçe zorlaşan labirent serilerinden ibaret olan bu teste zaman tutulmaz. Ancak denek kalemini kaldırdığı veya bir hata yaptığı takdirde durdurulur ve aynı labirenti baştan yapması istenir. Eğer denek ikinci defa da hata yapmışsa diğer teste geçilir. Porteus, bu testin deneyim planlama ve önceden sezış kabiliyetini ölçtüğünü ve testin diğer birçok sözlü zeka testlerinden daha iyi neticeler sağladığını iddia etmektedir. Porteus labirentleri; normal, geri zekalı, organik bozukluğu olan ve değişik kültüre, ırka mensup kişilere tatbık edilmiştir.

Testlerden elde edilen puan, zihin yaşı ile bir zeka bölümü sağlar. Teste 5 yaş labirentinden başlanır. Eğer denek 5 yaş testinde başarılı olmazsa, test kendisine gösterilir. 11 yaş testine kadar iki denemeye izin verilir.

Başaramadığı takdirde, o yaş testi başarısız sayılır 12-14 ve kahil testleri için dört deneme hakkı vardır. Talimatın haricinde başka denemeye izin verilmez. Genelde aralıklı üç teste veya ard arda iki testte başarılı olunmazsa teste devam edilmez.

5 yaş testinden 11 yaş testine kadar, bir denemede başarılı olan her yaş testine bir yıl, iki denemede başarı söz konusu olduğunda yarım yıl eklenir. Her iki denemede başarısız olursa puan verilmez. Denek 12 ve 14 yaş testlerinde başarılı ise 11 yaşa kadar kazandığı puan sayısına dört yıl eklenir. Eğer 12 yaş testini dört denemede yapmışsa yarım yıl verilir veya aynı testi başaramayıp 14 yaş testini yapmışsa bir deneme için iki yıl, iki deneme için birbuçuk yıl, üç deneme için bir yıl ,dört deneme için ise yarım yıl verilir. Denek 12 yaştan yukarı ve 12-14 yaş testlerinde deneme sayısı üçten fazla değilse 11 yaş testinden aşağı testlerde başarısızlığı ve iki denemesi mevcut değilse kahil testi uygulanabilir. Bir ve iki deneme için iki yıl, üç deneme için birbuçuk yıl, dört deneme için bir yıl verilerek değerlendirilmesi yapılır.

Porteus'un oluşturduğu kronolojik yaş ve aldığı puan durumuna göre zeka bölümü, ilgili tablodan elde edilir (13).

VI- BULGULAR VE DEĞERLENDİRMELERİ

6.1 Deney grubunun bulguları

Ergenlik çağında olan ve değişik suçlardan hüküm giymiş bulunan 50 vak'a 14 ile 25 yaşları arasındadır. Bu grubun yaş ortalaması 19 olarak bulunmuştur.

Vak'aların 47 tanesi bekar, 3 tanesi ise evlidir

Tablo 1. Deney Grubunun Eğitim Durumu

Eğitimsiz	İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksek
12(%24)	30(%60)	3(%6)	4(%8)	1(%2)

Yukardaki bu tabloya bakıldığında (Tablo 1) 12 kişinin hiç okula gitmemiş, 30 kişinin ise ilkokulu bitirmiş olması bu grubu oluşturan vak'aların %84'ününün eğitim düzeylerinin ilkokul seviyesinde olması eğitim düzeyi oldukça düşük olan bir popülasyonla karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Bu sapma, suçlularla yapılmış diğer çalışmaların bulguları ile de uygunluk göstermektedir.

Vak'aların cinslere göre dağılımı da oldukça anlamlı bulunmuştur 50 kişinin 50 sinin de erkek olduğu saptanmıştır.

Zeka Ölçüm Bulguları

Bu grupta ele alınan 50 vak'ının 2'si zeka testi uygulamasını savunucu davranarak red etme yoluna gittiğinden zeka bölümü tesbit edilememiştir (%4).

Zeka testi uygulanmış olan vak'alarının zeka bölümü ortalaması 89.54 olarak bulunmuştur. Bu sonuç, vak'aların zeka bölümleri ortalamasının "orta" seviyede olduğunu göstermektedir. Bir başka açıdan değerlendirildiğinde ise vak'aların %31.25'inde (15 kişi) zeka düzeyi normalin altında %68.75'inde (23 kişi) normalin üzerinde olduğu tesbit edilmiştir.

Bu ayırımın yapılmasında 90 zeka bölümü kriter olarak kabul edilmiştir.

Rorschach Kişilik Testi Bulguları

50 vak'ının 2'si Rorschach kişilik testi uygulamasını, savununcu bir tutum içine girerek red etme yoluna gitmiş olduğundan değerlendirmeler testi yapan 48 denek üzerinde hesaplanmıştır.

Vak'aların %37.5' unde dış gerçeklere yaklaşımda herşeye hakim olma çabalarıyla birlikte telafiye yönelik davrandığı görülmektedir. Katı, aşırı somut davranış biçimine ise %20.83 oranında rastlanmaktadır. %18.75'inde ise ilkel, basit, ayrışmamış yani, olaylara tümüyle onlardan aldığı genel izlenimlerden yola çıkmak suretiyle yüzeysel yaklaşma davranışı görülmektedir. Olayları değişik açılardan ele alabilen,

gereğinde olayları bir bütün olarak görebildiği gibi, olayların önemli, küçük detaylarını da değerlendirebilen çok yönlü yaklaşıma %10.41 oranında görülürken, %12.5 inde de kaçış davranışıyla belirlenen savunuculuğun yanısıra inhibisyon ve negativizm davranışına rastlanmaktadır. Olayları bir bütün olarak görebilen ve doğru değerlendirebilen, yaratıcı yaklaşıma ise hiçbir vak'ada rastlanmamaktadır

Gerçeklerin algılanması ve değerlendirmesinde %100 oranında gerçekleri doğru değerlendirebilen, rasyonel, mantıklı, objektif yaklaşıma rastlanmamaktadır. Zaman zaman öznel olmakla birlikte tümüyle uyumsuz olmayan davranış %45.83 oranında bulunmuştur. %43.75 oranında aşırı biçimci ve kuru yaklaşım tesbit edilmiştir Tümü ile öznel ve uyumsuz davranış ise %10.41 oranında bulunmuştur.

Duyguların ifadesi ve kullanımında aşırı biçimde bastırılmış olan duygulara %29.16 oranında bulunmuştur. %22.9 oranında çığ ve kontrolsüz duygu ifadelerine rastlanmaktadır. Hafif labil duyguları ise %22.9 oranında bulunmuştur. Cansızlaşmış ve dondurulmuş duygular %6.25 oranında bulunurken, uygun bir şekilde ifade edilen duygular ise %18.75 oranında görülmektedir.

Affektif ihtiyaçları ve bunların ifadesinin değerlendirilmesinde %75'inde tümüyle bastırılmış olduğu %20.83'ünde ise ilkel, çığ ve kontrolsüz bir

biçimde ifade etme yoluna gittikleri bulunmuştur. %2.08 oranında ise normal veya doyurucu bir biçimde ifade etmenin yanısıra gene %2.08 oranında zaman zaman aşırıya kaçan beklentilere rastlanmaktadır.

Sosyal çevre ile ilişkiler vak'aların sadece %2.08'inde uyumlu ve doyurucu olarak bulunmuştur. %39.59 oranında ise sosyal çevre ile ilişkilerde izolasyona rastlanmaktadır %33.3 oranında kuru ve yüzeysel ilişkiler, %14.58 oranında ilişkilerde aşırı bağımlılık ve egosantrizm, %10.4 oranında ise yoğun ilişki isteği olmasına rağmen olumlu ilişkiler kurmakta başarılı olmayan vak'lara rastlanmaktadır.

Vak'aların %62.5'inde dış nesnelere bağlı fobik türde anksiyete tesbit edilmiştir. Free-floating (serbest, bir objeye bağlı olmayan) anksiyete türüne ise %18.75 oranında rastlanmaktadır. %14.58 oranında da özbeğenin azalmasına ve bedenini tehlikede hissedilmesine bağlı anksiyete tesbit edilmiştir. Vak'aların %4.16'sında ise anksiyete tesbit edilmemiştir.

Agressif ve cinsel dürtülerin ifadesi zaman zaman kontrolsüz anlatımlara %37.5 oranında rastlanırken, %37.5 oranında ise aşırı bastırılmış ifadeler tespit edilmiştir. Çiğ ve ilkel ifadeler %12.5 oranında bulunmuştur. Kontrollü bir biçimde ortaya konulan agresif ve cinsel dürtüler ise %12.5 oranındadır.

Bedenleriyle ilgili güvensizlik duygularına %87.5 gibi yüksek bir oran tespit edilmiştir %8.3 oranında önemli bir bozukluğun olmadığı, %4.16 oranında ise tümüyle bozuk ve parçalanmış beden imajı tesbit edilmiştir.

Vak'aların %100'ünde zengin kişilik yapısına rastlanmazken %47.9 oranında daralmış fakirleşmiş kişilik yapısı tesbit edilmiştir. %41.66 oranında ise empulsif eğilimleri olan dışa dönük kişilik yapısı tesbit edilmiştir. İçe dönük kişilik yapısı ise %10.40 oranında bulunmuştur.

Vak'alar ego yapısı ve gücü açısından değerlendirildiğinde, %50 oranında katı savunmaları olan zayıf ego yapısı, %35.4 oranında ise hafif regresif eğilimler gösteren çocuksu ego yapısı tesbit edilmiştir. Birincil süreçlerin egemen olduğu zayıf ego yapısı %14.58 oranında bulunmuştur. Güçlü bir ego yapısına sahip olma özelliğine ise vak'aların %100'ünde rastlanmamaktadır.

6.2. Kontrol Grubunun Bulguları

Ergenlik çağında olan ve çeşitli psikolojik sorunlarla muayeneye gelmiş olan 50'vak'a 15 ile 24 yaşları arasındadır. Bu grubun yaş ortalaması 20.74 olarak bulunmuştur.

Vak'aların 49'u bekar, 1'i ise evlidir

Tablo 2 . Kontrol Grubunun Eğitim Durumu

Eğitimsiz	İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksek
-	9(%18)	9(%18)	32(%64)	-

Üniversite eğitimini sürdürmekte olan denekler tabloda (tablo 2) Lise mezunu denekler arasında, lise eğitimini sürdürmekte olan denekler ise, ortaokul mezunu denekler arasında kabul edilmiştir. Halen Üniversite eğitimini sürdüren denek oranı %62, lise eğitimini sürdüren denekler ise %10 oranındadır.

Yukardaki bu tabloya bakıldığında (Tablo 2) 36 kişinin lise ve yüksek eğitime devam ediyor olması grubun %72 'sinin eğitim düzeylerinin ortanın üzerinde olduğunu ve eğitim düzeyi oldukça yüksek bir popülasyonla karşı karşıya olunduğuna işaret etmektedir.

Vak'aların cinslere göre dağılımı ise, şöyledir; vak'aların 42'si (%84) erkek, 8'i (%16) kadındır.

Zeka Ölçümü Bulguları

Kontrol grubunu oluşturan 50 vak'aların 1'i zeka testi uygulamasını savunucu davranarak red etme yoluna gittiğinden zeka bölümü tesbit edilmemiştir (%2).

Zeka testi uygulanmış olan 49 vak'anın zeka bölümü ortalaması 109 olarak bulunmuştur. Bu sonuç,

vak'aların zeka bölümleri ortalamasını "normal" düzeyde olduğunu göstermektedir. Bir başka açıdan değerlendirildiğinde ise, vak'aların %18'inde (9 kişi) Zeka düzeyi normalin altında, %80'inde (40 kişi) ise normalin üzerinde olduğu görülmektedir. Bu ayırımın yapılmasında 90 zeka bölümü kriter olarak kabul edilmiştir.

Rorschach Kişilik Testi Bulguları

50 vak'anın 1'i Rorschach kişilik testi uygulamasını savunucu bir tutum içine girerek red etme yoluna gitmiş olduğundan değerlendirmeler testi yapan 49 denek üzerinde hesaplanmıştır.

Vak'alarımızın %34.6 'sında dış gerçeklere yaklaşımda kaçış davranışıyla belirlenen savunuculuğun yanısıra inhibisyon ve negativizm davranışına rastlanmaktadır. %20.4'ünde ise katı aşırı somut yaklaşım, herşeye hakim olma çabalarıyla birlikte telafiye yönelik davranışa %24.5 oranında, 14.28'inde ise olayları değişik açılardan ele alabilen çok yönlü yaklaşım tesbit edilmiştir. Olaylara tümüyle onlardan aldığı genel izlenimlerden yola çıkmak suretiyle yüzeyel yaklaşımı içeren ilkel, basit, ayrışmamış davranışa %2.04 oranında rastlanırken, olayları bir bütün olarak görebilen, doğru değerlendiren, yaratıcı yaklaşım %4.08 oranında tesbit edilmiştir.

Gerçeklerin algılanması ve değerlendirilmesinde %100 oranında gerçekleri doğru değerlendirebilen rasyonel, mantıklı, objektif yaklaşıma rastlanmamaktadır. Zaman zaman öznel olmakla birlikte tümüyle uyumsuz olmayan davranış %61.22 oranında bulunmuştur %32.65 oranında aşırı biçimci ve kuru yaklaşım tesbit edilmiştir. Tümüyle öznel ve uyumsuz davranış ise %6.12 oranında bulunmuştur.

Duyguların ifadesi ve kullanımında aşırı bastırılmış duygulara %46.93, hafif labil duygulara ise %28.57 oranında rastlanmaktadır. Cansızlaştırılmış dondurulmuş duygular %12.24 oranında, uygun biçimde ifade edilen duygular ise %2.04 oranında tesbit edilmiştir.

Affektif ihtiyaçlar ve bunların ifadesini değerlendirilmesinde tümüyle bastırılmış duygulara %65.3 oranında rastlanırken, ilkel, çığ ve kontrolsüz oral dürtüler %20.4 oranında tesbit edilmiştir. Zaman zaman aşırıya kaçan beklentilere %8.16 oranında, normal veya doyurucu ifadeler ise %6.12 oranında rastlanmaktadır.

Sosyal çevre ile ilişkiler vak'aların %100'ünde uyumlu ve doyurucu olmaktan uzak bulunmuştur. Yoğun ilişki içinde olmakla birlikte anksiyeteleri nedeniyle bunu başaramayan vak'alar ise %36.73 oranında bulunmuştur. Kuru ve yüzeysel ilişkiler %26.5, ilişkilerde aşırı bağımlılık ve egosantrizm %20.4,

sosyal çevre izolasyonu ise %16.32 oranında tesbit edilmiştir.

Vak'aların %57.14'ünde dış nesnelere bağlı fabrik türde anksiyeteye rastlanmaktadır. %20.4'ünde free-floating (serbest, bir objeye bağlı olmayan) anksiyete, %16.3'ünde ise özbeğenin azalmasına ve beden tehlikede hissedilmesine bağlı anksiyete tesbit edilmiştir. Vak'aların %6.12'sinde ise anksiyete tesbit edilmemiştir.

Agressif ve cinsel dürtülerin ifadesinde zaman zaman kontrolsüz dürtüler %40.8 oranında rastlanırken, aşırı bastırılmış dürtüler %34.69 oranında tesbit edilmiştir. Kontrollü bir biçimde ifade edilen dürtüler %14.28 oranında, çığ ve ilkel dürtülere ise %10.2 oranında rastlanmaktadır.

Bedenleriyle ilgili güvensizlik duygularına %77.55 gibi yüksek bir oran tespit edilmiştir. Önemli bir bozukluğu olmayan vak'alar %20.4 oranında tümüyle parçalanmış ve bozulmuş olanlar ise %2.04 oranında tesbit edilmiştir.

Zengin bir kişilik yapısına vak'aların %100'ünde rastlanmamaktadır. Daralmış, fakirleşmiş kişilik yapısı %50 oranında tesbit edilirken, empulsif eğilimleri olan dışa dönük kişilik %24.48, içe dönük kişilik de %22.44 oranında tesbit edilmiştir.

Vak'aların ego yapısı ve gücü açısından değerlendirildiğinde %46.9 oranında katı savunmaları

olan zayıf ego yapısı, %42.85 oranında ise hafif regresif eğilimleri olan çocuksu ego yapısı tesbit edilmiştir. Güçlü ego yapısına %2.04 oranında, birincil süreçlerin egemen olduğu zayıf ego yapısına ise %8.16 oranında rastlanmaktadır.

6.3. İstatistik Bulgular

Deney ve Kontrol gruplarına ait Rorschach bulguları kıyaslanması non-parametrik Mann-Whitney U testi ile yapılmıştır.

İki grubun Rorschach bulguları içerisinde sadece "Sosyal Çevre ile İlişkiler" in ne şekilde sürdürüldüğünü gösteren "E" parametresinde anlamlı bir fark saptanmıştır. Diğer parametrelerde iki grub arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

DENEY GRUBUNUN RORSCHACH BULGULARI

DIŞ GERÇEKLERE YAKLAŞIM	GENEL %
1-ÇOK YÖNLÜ	10.41
2-KATLI, AŞIRI SOMUT	20.83
3-HERŞEYE HAKİM OLMA ÇABALARIYLA BİRLİKTE TELAFİYE YÖNELİK DAVRANIŞ	37.5
4-KAÇIŞ DAVRANIŞIYLA BELİRLENEN SAVUNUCU YAKLAŞIM VE İNHİBİSYON	12.5
5-İLKEL, BASİT, AYRIŞMAMIŞ	18.75
6-OLAYLARI BİR BÜTÜN OLARAK GÖREBİLEN, DOĞRU DEĞERLENDİREN, YARATICI YAKLAŞIM	-

DIŞ GERÇEKLERE YAKLAŞIM	GENEL %
1-NESNEL AKILCI	-
2-ZAMAN ZAMAN ÖZNEL OLMAKLA BİRLİKTE TÜMÜYLE UYUMSUZ DEĞİL	45.83
3-AŞIRI BİÇİMCİ VE KURU	43.75
4-TÜMÜYLE ÖZNEL VE UYUMSUZ	10.41

RORSCHACH BULGULARI (devam)

DUYGULARIN İFADESİ VE KULLANIMI	GENEL %
1-HAFİF LABİL	22.9
2-ÇİĞ VE KONTROLSÜZ	22.9
3-AŞIRI BASTIRILMIŞ	29.16
4-CANSIZLAŞTIRILMIŞ, DONDURULMUŞ	6.25
5-UYGUN BİÇİMDE İFADE EDİLEN DUYGULAR	18.75

AFFEKTİF İHTİYAÇLAR VE İFADESİ	GENEL %
1-NORMAL	2.08
2-ZAMAN ZAMAN AŞIRIYA KAÇAN BEKLENTİLER	2.08
3-İLKEL, ÇİĞ, KONTROLSÜZ ORAL DÜRTÜLER	20.83
4-TÜMÜYLE BASTIRILMIŞ	75

SOSYAL ÇEVREYLE İLİŞKİLER	GENEL %
1-UYUMLU VE DOYURUCU	2.08
2-YOĞUN İLİŞKİ İSTEĞİ	10.41
3-İLİŞKİLERDE AŞIRI BAĞIMLILIK VE EGOZANTRİZM	14.58
4-İLİŞKİLER KURU VE YÜZEYSEL	33.3
5-SOSYAL ÇEVRE İZOLASYONU	39.58

RORSCHACH BULGULARI (devam)

ANKSİYETENİN NİTELİĞİ	GENEL %
1-DIŞ NESNELERE BAĞLI FOBİK TÜRDE	62.5
2-FREE FLOATING	18.75
3-ÖZBEĞENİNİN AZALMASINA VE BEDENİN TEHLİKEDE HİSSEDİLMESİNE BAĞLI ANKSİYETE	14.58
4-PARÇALANMA, ÇÖZÜLME	-
5-ANKSİYETE TESPİT EDİLMEDİ	4.16

AGRESSİF VE CİNSEL DÜRTÜLERİN İFADESİ	GENEL %
1-KONTROLLÜ	12.5
2-ZAMAN ZAMAN KONTROLSÜZ	37.5
3-ÇİĞİ VE İLHEL	12.5
4-AŞIRI BASTIRILMIŞ	37.5

BEDEN İMAJI	GENEL %
1-ÖNEMLİ BİR BOZUKLUK YOK	8.3
2-BEDENİYLE İLGİLİ GÜVENSİZLİK DUYGUSU	87.5
3-TÜMÜYLE BOZULMUŞ VE PARÇALANMIŞ	4.16

RORSCHACH BULGULARI (devam)

KİŞİLİK	GENEL %
1-İÇE DÖNÜK	10.41
2-DIŞA DÖNÜK	41.6
3-DARALMIŞ	47.9
4-ZENGİN	-

EGO YAPISI VE GÜCÜ	GENEL %
1-GÜÇLÜ	-
2-HAFİF REFRESSİF EĞİLİMLERİ OLAN ÇOCUKSU	35.42
3-KATI SAVUNMALARI OLAN ZAYIF EGO	50
4-BİRİNCİL SÜREÇLERİN HAKİM OLDUĞU ZAYIF EGO	14.58
2 TANE SAVUNUCU	

KONTROL GRUBUNUN RORSCHACH BULGULARI

DIŞ GERÇEKLERE YAKLAŞIM	GENEL %
1-ÇOK YÖNLÜ	14.28
2-KATI, AŞIRI SOMUT	20.4
3-HERŞEYE HAKİM OLMA ÇABALARIYLA BİRLİKTE TELAFİYE YÖNELİK DAVRANIŞ	24.48
4-KAÇIŞ DAVRANIŞIYLA BELİRLENEN SAVUNUCU YAKLAŞIM VE İNHİBİSYON	34.6
5-İLKEL, BASİT, AYRIŞMAMIŞ	2.04
6-OLAYLARI BİR BÜTÜN OLARAK GÖREBİLEN DOĞRU DEĞERLENDİREN, YARATICI YAKLAŞIM	4.08

GERÇEKLERİN ALGILANMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ	GENEL %
1-NESNEL, AKILCI	-
2-ZAMAN ZAMAN ÖZNEL OLMAKLA BİRLİKTE TÜMÜYLE UYUMSUZ DEĞİL	61.22
3-AŞIRI BİÇİMCİ VE KURU	32.65
4-TÜMÜYLE ÖZNEL VE UYUMSUZ	6.12

RORSCHACH BULGULARI (devam)

DUYGULARIN İFADESİ VE KULLANIMI	GENEL %
1-HAFİF LABİL	28.57
2-ÇİĞ VE KONTROLSÜZ	10.2
3-AŞIRI BASTIRILMIŞ	46.93
4-CANSIZLAŞTIRILMIŞ, DONDURULMUŞ	12.24
5-UYGUN BİÇİMDE İFADE EDİLEN DUYGULAR	2.04

AFFEKTİF İHTİYAÇLAR VE İFADESİ	GENEL %
1-NORMAL	6.12
2-ZAMAN ZAMAN AŞIRIYA KAÇAN BEKLENTİLER	8.16
3-İLKEL, ÇİĞ, KONTROLSÜZ ORAL DÜRTÜLER	20.4
4-TÜMÜYLE BASTIRILMIŞ	65.3

SOSYAL ÇEVREYLE İLİŞKİLER	GENEL %
1-UYUMLU VE DOYURUCU	-
2-YOĞUN İLİŞKİ İSTEĞİ	36.73
3-İLİŞKİLERDE AŞIRI BAĞIMLILIK VE EGOZANTRİZM	20.4
4-İLİŞKİLER KURU VE YÜZEYSEL	26.53
5-SOSYAL ÇEVRE İZOLASYONU	16.32

RORSCHACH BULGULARI (devam)

ANKSİYETENİN NİTELİĞİ	GENEL %
1-DIŞ NESNELERE BAĞLI FOBİK TÜRDE	57.14
2-FREE FLOATING	20.4
3-ÖZBEĞENİN AZALMASINA VE BEDENİN TEHLİKEDE HİSSEDİLMESİNE BAĞLI ANKSİYETE	16.32
4-PARÇALANMA, ÇÖZÜLME	-
5-ANKSİYETE TESPİT EDİLMEDİ	6.25

AGRESSİF VE CİNSEL DÜRTÜLERİN İFADESİ	GENEL %
1-KONTROLLÜ	14.28
2-ZAMAN ZAMAN KONTROLSUZ	40.8
3-ÇİĞ VE İLKE	10.2
4-AŞIRI BASTIRILMIŞ	34.69

BEDEN İMAJI	GENEL %
1-ÖNEMLİ BİR BOZUKLUK YOK	20.4
2-BEDENİYLE İLGİLİ GÜVENSİZLİK	77.55
3-TÜMÜYLE BOZULMUŞ VE PARÇALANMIŞ	2.04

RORSCHACH BULGULARI (devam)

Kişilik	GENEL %
1-İÇE DÖNÜK	22.44
2-DIŞA DÖNÜK	24.48
3-DARALMIŞ	48.97
4-ZENGİN	-

EGO YAPISI VE GÜCÜ	GENEL %
1-GÜÇLÜ	2.04
2-HAFİF REGRESİF EĞİLİMLERİ OLAN ÇOCUKSU EGO	42.85
3-KATI SAVUNMALARI OLAN ZAYIF EGO	46.9
4-BİRİNCİL SÜREÇLERİN HAKİM OLDUĞU ZAYIF EGO	8.16
1 TANE SAVUNUCU	

TABLO 3. DENEY GRUBUNDA SUÇ DAĞILIMI

İŞLENMİŞ OLAN SUÇUN TÜRÜ	KİŞİ SAYISI	GENEL %
KASTEN ADAM ÖLDÜRMEK	15	30
TAKSİRLE ADAM ÖLDÜRMEK	1	2
BABASINI ÖLDÜRMEK	2	4
ÖZ KARDEŞİNİ ÖLDÜRMEK	1	2
ADAM ÖLDÜRMEYE EKSİK TEŞEBBÜS	2	4
MÜESSİR FİİL	1	2
HIRSIZLIK	4	8
GASP	6	12
CİNSEL SUÇ İŞLEMEK	14	28
UYUŞTURUCU SATMAK VE İÇMEK	2	4
KASTEN ORMAN YAKMAK	1	2
SİYASİ SUÇ	1	2

TABLO 4. DENEY GRUBU

No	ADI SOYADI	YAŞ	CİNS	EĞİTİM	MEDENİ DURUM	ZEKA BÖLÜMÜ
1	Ş.Ö.	14	E	İlk	B	96
2	B.K.	17	E	İlk	E	114
3	A.U.	20	E	Orta	B	103
4	B.K.	18	E	İlk	B	103
5	S.A.	17	E	Lise	B	90
6	S.Ç.	23	E	İlk	B	100
7	G.E.	20	E	İlk	B	100
8	C.K.	24	E	İlk	B	104
9	M.K.	17	E	İlk	B	114
10	H.Y.	24	E	-	B	100
11	L.H.C.	19	E	İlk	B	100
12	M.Z.B.	18	E	-	B	82
13	A.A.	20	E	Orta	B	-
14	H.B.	20	E	İlk	B	107
15	O.Y.	20	E	İlk	B	111
16	E.Ç.	16	E	-	B	104
17	R.Ç.	21	E	İlk	B	114
18	Y.M.	20	E	İlk	B	111
19	M.N.K.	20	E	İlk	B	64
20	R.T.	17	E	İlk	B	107

No	ADI SOYADI	YAŞ	CİNS	EĞİTİM	MEDENİ DURUM	ZEKA BÖLÜMÜ
21	M.İ.	17	E	-	B	107
22	C.A.	19	E	-	B	46
23	C.E.	19	E	İlk	B	50
24	E.K.	18	E	İlk	B	50
25	M.Ö.	21	E	İlk	B	107
26	N.K.	22	E	-	B	71
27	E.C.	22	E	İlk	B	97
28	Y.K.	18	E	İlk	B	92
29	B.Ş.	21	E	-	B	57
30	F.A.	25	E	Lise	B	98
31	H.Y.T.	22	E	-	B	43
32	T.A.A	23	E	Lise	B	99
33	E.Ç	15	E	İlk	B	89
34	E.Ç.	25	E	İlk	B	100
35	M.B.	20	E	-	B	75
36	M.K.	22	E	Lise	B	92
37	U.K.	16	E	-	B	-
38	S.A.	24	E	-	B	57
39	M.D.	17	E	İlk	E	56
40	B.B.	15	E	İlk	B	96
41	N.M.	18	E	İlk	B	96
42	R.B.Ö.	24	E	Lise	B	98

No	ADI SOYADI	YAŞ	CİNS	EĞİTİM	MEDENİ DURUM	ZEKA BÖLÜMÜ
43	K.A.	23	E	İlk	B	91
44	R.Ç.	15	E	İlk	B	93
45	M.T.K.	22	E	İlk	B	86
46	M.R.S.	24	E	-	E	107
47	İ.U.	17	E	İlk	B	57
48	Y.K.	23	E	İlk	E	100
49	N.K.	18	E	Orta	B	96
50	O.Ç.	19	E	İlk	B	68

TABLO 5. KONTROL GRUBU

No	ADI SOYADI	YAŞ	CİNS	EĞİTİM	MEDENİ DURUM	ZEKA BÖLÜMÜ
1	K.K.	21	E	Lise	B	110
2	H.K.	23	E	Lise	E	119
3	E.B.	19	E	Lise	B	138
4	Ş.T.	19	E	Lise	B	127
5	F.K.	22	E	Lise	B	110
6	D.Ş.	20	E	Lise	B	129
7	M.D.	19	E	İlk	B	80
8	C.Ö.	21	E	Lise	B	116
9	H.B.	21	E	Lise	B	123
10	K.K.	23	E	Lise	B	138
11	F.E.	23	E	Lise	B	113
12	Ş.S.	17	K	Orta	B	105
13	Ü.A.	19	K	Lise	B	110
14	S.T.	18	K	İlk	B	95
15	A.G.	24	E	Lise	B	105
16	B.B.B.	15	E	Orta	B	123
17	E.A.	16	E	İlk	B	75
18	O.D.	17	E	İlk	B	95
19	O.C.	15	E	Orta	B	53
20	E.Ö.	23	E	Orta	B	113
21	H.K.	15	E	Lise	B	119

No	ADI SOYADI	YAŞ	CİNS	EĞİTİM	MEDENİ DURUM	ZEKA BÖLÜMÜ
22	Ö.A.	17	E	Lise	B	127
23	C.O.	22	E	Lise	B	139
24	T.Ü.	17	E	Orta	B	101
25	C.İ.	19	E	Orta	B	85
26	Ç.T.	20	E	Lise	B	114
27	M.K.	22	E	Lise	B	145
28	M.D.	15	K	İlk	B	94
29	C.Ö.	21	E	İlk	B	77
30	M.Y.	19	E	Orta	B	106
31	Ş.Ç.	22	K	Lise	B	119
32	E.D.	22	K	Lise	B	113
33	T.K.	22	E	Lise	B	158
34	Ö.A.	18	E	Lise	B	124
35	N.A.	23	E	Lise	B	123
36	E.G.	21	E	Lise	B	143
37	M.B.	15	E	Lise	B	86
38	Ö.K.	23	E	Lise	B	63
39	T.O.	17	E	İlk	B	84
40	M.A.	15	E	İlk	B	93
41	E.E.	22	E	Lise	B	103
42	Ö.K.	23	E	İlk	B	67
43	F.S.	19	E	Lise	B	110
44	R.Ü.	17	E	Orta	B	119

No	ADI SOYADI	YAŞ	CİNS	EĞİTİM	MEDENİ DURUM	ZEKA BÖLÜMÜ
45	S.G.	19	K	Lise	B	119
46	A.C.D.	23	E	Lise	B	101
47	F.B.	20	E	Orta	B	94
48	G.Ç.	20	E	Lise	B	119
49	B.T.	17	K	Lise	B	113
50	T.H.Y	22	E	Lise	B	124

VII- TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada materyalimizin deney grubunu oluşturan vak'alar Adli Tıp Gözlem İhtisas dairesi tarafından 1993 yılında müşahade altına alınan suçlu ergenlerin seçilmesi ile gerçekleştirilmiştir. Kontrol grubunu oluşturan vak'alar ise Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı bünyesinde 1994 yılında muayene edilen psikometrik testleri uygulanmış olan ve aranılan özelliklere uygun 50 deneğe ait bilgiler derlenerek istatistiksel veriler elde edilmiştir.

Materyalimizi oluşturan vak'aların eğitim durumlarına bakıldığında deney ve kontrol gruplarının eğitim düzeylerinin anlamlı bir farklılık gösterdiği tesbit edilmiştir. Deney grubunun %84 gibi büyük bir oranı ilkokul ve eğitimsiz olarak bulunurken, kontrol grubunda bu oran %18 gibi düşük bir sayıda kalmıştır. Buna karşılık yüksek düzeyde (Lise, Üniv.) eğitim görenlerin oranı kontrol grubunda %72 iken, deney grubunda bu oran %10 olarak bulunmuştur. Zeka bölümlerine göre değerlendirildiklerinde, deney grubunun zeka bölümü ortalaması 89.54 olarak bulunurken, kontrol grubunun zeka bölüm ortalaması 109 olarak tesbit edilmiştir. Biraz daha açıklayacak olursak deney grubunu zeka bölümü ortalaması "orta"

kontrol grubunun zeka bölümü ortalaması ise "normal" düzeyde bulunmuştur.

Deney grubunun dış gerçeklere yaklaşımda herşeye hakim olma çabalarıyla birlikte telafiye yönelik davranışların %37.5 oranında bulunurken, kontrol grubunun dış gerçeklere yaklaşımda kaçış davranışıyla belirlenen savunucu yaklaşım ve inhibisyon %34.6 oranında tespit edilmiştir. Olayları bir bütün olarak görebilen, doğru değerlendiren yaklaşıma deney grubunda %100 oranında rastlanmazken kontrol grubunda da bu değer %4.08 gibi düşük bir oranda bulunmuştur.

Gerçekleri algılanması ve değerlendirilmesinde kontrol grubunu %61.22 oranında zaman zaman öznel olmakla birlikte tümüyle uyumsuz olmayan bir davranış gösterdiği, deney grubunda ise bu oranın %45.83 olduğu tesbit edilmiştir. Nesnel ve akılcı yaklaşıma her iki grupta da %100 oranında rastlanmamıştır.

Duyguların ifadesi ve kullanımında deney grubunda %29.16 oranında aşırı bastırılmış duygulara rastlanırken, kontrol grubunda bu oran %46.93 olarak bulunmuştur. Uygun biçimde ifade edilen duygulara deney grubunda %18.75, kontrol grubunda ise %2.04 olarak bulunmuştur.

Affektif ihtiyaçlar ve ifadesi deney grubunda %75 oranında aşırı bastırılmış olarak bulunurken, bu oran kontrol grubunda %65.3 olarak tesbit edilmiştir. Bu

ihtiyaçların normal bir biçimde ifade edilme oranı ise, deney grubunda %2.08 kontrol grubunda ise %6.12 olarak bulunmuştur.

Sosyal çevreyle ilişkilerde uyumlu ve doyurucu özelliğe deney grubunda %2.08 gibi düşük bir oran tesbit edilirken, kontrol grubunda bu özelliğe %100 oranında rastlanmamaktadır. Kontrol grubunda yoğun ilişki isteği %36.73 ile en belirgin özellik olarak bulunurken, deney grubunda kuru ve yüzeysel ilişkiler %39.58 ile en belirgin özellik olarak tesbit edilmiştir.

Anksiyetenin niteliği açısından bakıldığında ise, deney grubunda dış nesnelere bağlı fobik türde anksiyete %62.5 , kontrol grubunda ise %57.14 olarak bulunmuştur.

Agressif ve cinsel dürtülerin ifadesinde deney grubu %12.5 oranında kontrollü bulunurken bu oran kontrol grubunda %14.28 olarak bulunmuştur. Zaman zaman kontrolsüz dürtüler deney grubunda %37.5, kontrol grubunda %40.8 aşırı bastırılmış ifadeler ise deney grubunda %37.5 kontrol grubunda %34.69 olarak bulunmuştur.

Bedeniyle ilgili güvensizlik duyguları deney grubunda %87.5 gibi yüksek bir oranda bulunurken kontrol grubunda bu oran %77.55 olarak bulunmuştur. Tümüyle bozulmuş ve parçalanmış benlik duygusu deney grubunda %4.16 kontrol grubunda %2.04 olarak tesbit edilmiştir. Önemli bir bozukluk göstermeyen

vak'alar ise deney grubunda %8.32 kontrol grubunda %2.04 olarak bulunmuştur.

Kişilik olarak, her iki grupta da, %100 oranında zengin kişiliğe rastlanmamaktadır. İçe dönük kişiliğe deney grubunda %10.41, kontrol grubunda %22.44 oranında rastlanmaktadır Dışa dönük kişilik deney grubunda %41.6 bulunurken, kontrol grubunda bu oran %24.48 olarak bulunmuştur. Daralmış fakirleşmiş kişilik özelliklerinin deney grubunda %47.9 kontrol grubunda ise %48.97 ile en belirgin özellik olduğu tesbit edilmiştir.

Ego yapısı ve gücü açısından bakıldığında ise katı savunmaları olan zayıf ego yapısı deney grubunda %50, kontrol grubunda ise %46.9 olarak her iki grupta en yüksek oranda bulunan özellik olmuştur. Güçlü ego yapısına deney grubunda %100 oranında rastlanmazken, kontrol grubunda bu oran %2.04 olarak tesbit edilmiştir.

Rorschach Kişilik Testi bulgularına göre her iki grubu kıyaslandığında, sosyal çevre ile ilişkiler dışında benzer ve yakın sonuçlar elde edilmiştir.

Deney grubunda, sosyal çevre izolasyonu ön planda, kontrol grubunda ise sosyal çevre ile yoğun ilişki istekleri olmakla birlikte başarısızlık yüksek oranda bulunmuştur.

Gerçeklerin algılanması ve değerlendirilmesinde, her iki grupta, gerçekleri doğru değerlendirilebilen,

rasyonel, mantıklı, objektif yaklaşıma rastlanmaması; dış nesnelere bağlı fobik türde anksiyetenin yüksek olması; agressif ve cinsel dürtülerde aşırı bastırma ve zaman zaman kontrolsüz patlamaların varlığı; bedeniyle ilgili güvensizlik duyguların oldukça fazla olması; ego savunmalarında zayıflama ve regresif eğilimlerin yüksek oranda bulunması; ergenlik çağının bunalımlı ve çalkantılı olduğu tezini desteklemektedir, ancak her iki gruptan çok yakın ve benzer bulguların elde edilmiş olması, ergenlik bunalımlarının suç işlemek için bir neden olmadığı sonucuna varılmıştır.

VIII-ÖZET

Ergenlik çağında olan ve değişik suçlardan yargılanan suçlular ile ergenlik çağında olan ve herhangi bir adli kavuşturmaya uğramamış ancak psikiyatrik yardım alan kişilerin çok yönlü psikometrik değerlendirmesi ve sosyodemografik yönden incelemesi yapılmış ve iki grub kıyaslanmıştır.

Materyalimizi oluşturan vakaların eğitim durumlarına bakıldığında deney ve kontrol gruplarının eğitim düzeylerinin anlamlı bir farklılık gösterdiği tesbit edilmiştir. Deney grubunun %84 gibi büyük bir oranı ilkokul ve eğitimsiz olarak bulunurken, kontrol grubunda bu oran %18 gibi düşük sayıda kalmıştır. Buna karşılık yüksek düzeyde (Lise, Üniversite) eğitim görenlerin oranı kontrol grubunda %72 iken, deney grubunda bu oran %10 olarak bulunmuştur.

Zeka bölümlerine göre değerlendirildiklerinde, deney grubunun zeka bölümü ortalaması 89.54 olarak bulunurken, kontrol grubunun zeka bölüm ortalaması 109 olarak tesbit edilmiştir

Dış gerçekleri yaklaşımda, olayları bir bütün olarak görebilen doğru değerlendiren yaklaşıma deney grubunda %100 oranında rastlanmazken kontrol grubunda bu değer %4.08 gibi düşük bir oranda bulunmuştur.

Affektif ihtiyaçlar ve ifadesi deney grubunda %75 oranında aşırı bastırılmış bulunurken, bu oran kontrol grubunda %65.3 olarak tesbit edilmiştir.

Sosyal çevre ile ilişkilerde uyumlu ve doyurucu özelliğe deney grubunda %2.08 gibi düşük bir oran tesbit edilirken, kontrol grubunda bu özelliğe %100 oranında rastlanmamaktadır.

Bedeniyle ilgili güvensizlik duyguları deney grubunda %87.5 gibi yüksek bir oranda bulunurken kontrol grubunda bu oran %77.55 olarak bulunmuştur.

Ego yapısı ve gücü açısından bakıldığında ise güçlü ego yapısına sahip olma özelliğine kontrol grubunda %2.04 oranında rastlanırken, deney grubunda bu özelliğe sahip olma %100 oranında tesbit edilememiştir.

SUMMARY

Multifactorial psychometric evaluation and sociodemographic analysis has been performed on adolescent criminals taken to court for various crimes and adolescents receiving psychiatric support with no forensic problems at all; and those above mentioned groups have been compared accordingly.

With reference to the educational status of subjects involved in our material, there was no significant difference between experimental and control groups. 84 percent of the experimental group has been found out to be uneducated and primary school graduate, this ratio within control group remained as 18% .On the contrary, high school or college graduates were found to be 72% in the control group and 10% in the experimental group.

Regarding to intellectual quotient the average IQ of the experimental group was 89.54 while the overage IQ of the control group was determined as 109.

Affective needs and expressions have been found to be excessively suppressed in experimental group as 75% while this ratio was determined as 65.3 % in control group. Adeptive and satisfactory interaction with social enviroment was determined as low as 2.08% in experimental group while this same ratio was not been found hundred percent in the control group.

Unsecurity feelings with the body has been found in the control group as high as 87.5% while this save ration was determined as 77.55%.

When ego structure and ego functions have been taken into consideration, in the control group powerful ego structure has been found with 2.04% ratio, while the same characteristic has not been determined hundred percent in the experimental group.

KAYNAKLAR

- 1-Alexander, F.,(1952).Dynamic Psychiatry. Chicago: The University of Chicago Press. Öztürk, O., Psikanaliz ve Psikoterapi'den naklen.
- 2-Aydoğmuş,K.,"Çocukta Zeka Geriğili", Aile ve Çocuk, Ak Yayınları, İstanbul,1982.
- 3-Beccaria,C.,Suçlar ve Cezalar., Çev. Muhiddin Göklü, Güven Yayınları. İstanbul
- 4-Dincel, G.,"Ergenlerde Rorschach Tepkilerinin İncelenmesi" adlı Doktora Tezi İstanbul, 1977.
- 5-Dinçmen, K.,Deskriptiv ve Dinamik Psikiyatri, Ak Yayınları dağıtım, İstanbul 1981.
- 6-Dinçmen,K.,Adli Psikiyatri, Birlik Yayınları, İstanbul 1984.
- 7-Dönmezer,S.,Kriminoloji. Filiz Kitabevi, İstanbul 1984.
- 8-Erem,F. Adalet Psikolojisi, Ankara Üniversitesi, Hukuk Fak. Yayınları, 1971.
- 9-Evrım, S.,Psikoloji Açısından Suçluluk Sorunu. İstanbul Üniv. Ed. Fak. Yay. No: 1531, 1970.
- 10-Feldman,M.H.,Criminal Behavior, A Psychological Analysis. John Wiley and Sons. Chichester, 1978. den naklen.
- 11-Gençtan,E.,Çağdaş Yaşam ve Normaldışı Davranışlar (2.basım), Maya Matbaacılık Yayıncılık Ltd. Sti. Yayınları Eğitim Dizisi: 6, Ankara 1982.

- 12-Gökçe, B.,Gecekondü Gençliği Hacettepe Üniv. Yayınları, Ankara 1971.
- 13-Hacıosman, P.M., "Simulasyon Tanısı Almış Suçlularda Kişilik Profilinin Araştırılması, İstanbul Üniv. Adli Tıp Enst. Yüksek Lisans Tezi, 1993.
- 14-İlkay,E., "TCK'nun 47. maddesi kapsamına giren Suçlularda Suç-Hastalık İlişkisinin Araştırılması" İ.Ü. CTF. Doçentlik Tezi, 1982.
- 15-Koptagel, G.,Ergenlik Çağının Ruhsal Sorunları, Noro-Psikiyatri Arşivi, Cilt XIV, sayı 3-4, İstanbul 1977.
- 16-Koptagel, G.,Tıpsal Psikoloji Tıpta Davranış Bilimleri, Güneş Yayınevi, 3.Baskı, Ankara 1991.
- 17-Koptagel, G.,Ana Babanın Ruhsal Durumunun Çocuğın Gelişimi Üzerindeki Etkisi, Aylık Tıbbi Dergi, Şubat 1971.
- 18-Koptagel, G.,Özdemir, G.,Eker, E.,Anoreksia Nervoza Gösteren 26 Hastanın Psikosomatik İncelenmesi, 1974.
- 19-Köknel, Ö.,Cumhuriyet Gençliği ve Sorunları, Metin Dizimevi, Baha Matbaası İstanbul, 1979.
- 20-Köknel, Ö.,Kişilik, Bilimsel Sorunlar Dizisi 4, Altın Yayınevi, İstanbul 1983.
- 21-Köknel,Ö.,Türk Toplumunda Bugünün Gençliği, İstanbul 1970.
- 22-Köknel, Ö.,Değışen Çevre İçinde Ergenlik Sorunu, V.Millî Nöropsikiyatri Kongresi, İzmir, 1969.

- 23-Lombroso,C.,Suç İşlemlerin Sebepleri, Çeviren: S.Irmak, 2.baskı, Aydın Güler Kitabevi, İstanbul, 1963.
- 24-Meydan-Laürusse Ansiklopedisi
- 25-Macdonald, J.M.,Psychriatry and the Criminals, 1969; Üge, B, "Agressivite ve Empülsivite Faktörlerinin Suçluların Şahsiyet Yapısındaki Rollerini", İ.Ü.Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 1993 Doktora tezinden naklen.
- 26-Noshpitz, J.D.Basic handbook of Child Psychiactry. Volume 2: Disturbances in Development Basic books Inc., Publishers, New York 1979.
- 27-Özbek,A.,Adli Psikiyatri, Adalet Bakanlığı Yayınları, Ankara 1980.
- 28-Öztürk,O.,Psikanaliz ve Psikoterapi, Sevinç Matbaası, 1993.
- 29-Parker,G.V.C.: "sychological Testing in Legal Setting"ın Legal Medicine, Psychiatry and Forensic Sciences, Philadelphia, 1980,
- 30-Ramsey, CE.Problems of Yunth Belmant, California: Dickerson Publishing Company Inc. 1967.
- 31-Sandström,C.Z.,Çocuk ve Gençlik Psikolojisi, Çeviren: Şenin,R.,İstanbul Üniv. Edesiyat Fak., 1971.
- 32-Songar,A.,Temel Psikiyatri Minnetoğlu Yayınları, İstanbul, 1981.

- 33-Songar,A.,Modern Psikobiyoloji ve Ruh Hastalıkları, Geçit Kitabevi, İstanbul, 1977.
- 34-Store, L.S. and church, J.,Childhood and Adolescence, New York, Randum House, 1957; Dinçel, G."Ergenlerde Rorschach Tepkilerinin İncelenmesi" adlı doktora tezinden naklen, İstanbul 1977.
- 35-Tan, H. Ergenlerin Ana-babaları İle Olan En Önemli Problem Alanları. X. Milli Nöropsikiyatri Bilimler Kongresi, Bilimsel Çalışmalar 1974.
- 36-Tanyel,C.,Sanat ve Ahlak İstanbul Üniv. Ed.Fak. Yayınları No: 577, İstanbul Matbaası, 1954.
- 37-Tütengil, O.,Kök Sorunu ve Gençlik, Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı, İstanbul, 1967.
- 38-Üge,B.,"Agressivite ve Empülsivite Faktörlerinin Suçluların Şahsiyet Yapısındaki Rollerini", İ.Ü.Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 1993, Doktora tezi.
- 39-Varış, F.,Ergenin Gelişimi, Özgü Yayınevi, İstanbul 1963.
- 40-Wallace, E.R.; Dinamik Psikiyatri Kuramı ve Uygulaması Çeviren Hakan Atalay, Eylül Yayınları, 1994.
- 41-Wilmott,P.,Aldoescent Boys of East London, American Sociological Review.
- 42-Yavuzer,H.,Çocuk ve Suç, Altın Kitaplar Yayınevi, Bilimsel Sorunlar Dizisi: 6, İstanbul, 1982.

- 43-Yavuzer, H. Çocuk Psikolojisi, Duygusal ve Toplumsal Gelişim, İstanbul Üniv. Ed.Fak. Yayınları, İstanbul, 1982.
- 44-Yavuzer,H.,Psikososyal Açıdan Çocuk Suçluluğu, Doçentlik tezi, İ.Ü. Ed.Fak. Yayınları No: 2798, İstanbul, 1981.
- 45-Yücel,M.T.,"Cezai Sorumluluk ve Akıl Hastası Suçlular" Adalet dergisi Temmuz-Ağustos 1987 yıl 78, sayı 4.
- 46-Ziyalar,A.,Gençlik Bunalım ve Problemleri, Yeni Symposium, Ocak 1981, sayı 1.
- 47-Ziyalar, Prof.Dr.A, Psikiyatrik Semiyoloji ve Medikal Psikoloji, İstanbul Üniv. Cerrahpaşa Tıp Fak. Psikiyatri Kliniği Vakfı Yayınları, Güryay Matbaası, İstanbul 1981.
- 48-TCK,CİK,CMUK,TMK- 2.Baskı, Beta Yayım Dağıtım A.Ş. 1991/İstanbul